

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Állami és egyházi kongrua.

Ajánlva az egyetemes konvent nagybecsű figyelmébe.

No ime hát már megint megbomlott valamely szegény felebarátunknak a gondolkodó instrumentuma! Így sóhajt föl valószínűleg némely nagyon is higgadt józan gondolkozású olvasó a fenti valóban merész cím láttára. Megbomlott vagy nem: e kérdést másokra hagyom, magam részéről csak annyit óhajtok, hogy senki se méltóztassék úgy a priori kétségbe esni. És még egyet: méltóztassanak megengedni egy távolról vett exordiumot! Nagy a reménységem, hogy e messziről vett introductió révén valahogy rendbe szedem gondolataimat s végre is tisztázhatom vagy a kérdést vagy magamat, ha nem is mind a kettőt.

Sok sok jeles hadműveletei után valahol azt kérdezték a világverő Napóleontól: „melyik diadalát tartaná a legtökéletesebbnek?” Nagyon sajnálom, hogy a jeles választ nem tehetem ide olyan szószerinti hűséggel, hogy az idéző jelt is megérdemelhetné, hanem meg kell elégednem a válasz lényegével. Tehát ily formán válaszolt: Melyik volt legteljesebb diadalom: nehezen tudnám eldönteni, mert az egyik diadal dús *eleségtárhokhoz juttatta* nélkülöző katonáimat; a másik diadalom roppant *hadi készleteket* juttatott kezembe, a harmadik diadal *országútakat, hidakat nyitott meg* hadaim előtt, a negyedik győzelem *ujjászülte, fölemelte a megtörött, ingadozó közhangulatot*. Tehát a kíváncsiságnak nem felelt semmit, de a számító értelemnek nagyon is sokat felelt, megmutatta mi a valódi mértéke a kivívott diadalnak, a végzett munkának. Ha e pár szóban álló feleletet, mint súlyos ólom-mértéket csak futólag végig hordoznók nemzeti históriánk nagy eseményein: körülbelül azt kellene nagy megdöbbenéssel tapasztalnunk, hogy a nemzetnek diadalai nyereségei voltak, nagyon is voltak, csak a Napoleon mértéke

hiányzott a legtöbbször a nyereség meglátogatásához, a holnapi program megállapításához. A győzelem tiszta értéke tehát attól függ: mi a következés? Nem attól *hány ezer török teste tedte a csatamezőt*. Pedig nálunk így mérték a diadalt a Strategoszok is, a historikusok is, pedig a holtakkal számolni körülbelül se nem strategia, se nem politika. Csak azt akarom mondani, hogy a nagy hadverő programjában minden diadal egy-egy föltétel gyanánt szerepelt, a hadjáratban egy-egy lépést jelentett és sohase végeredményt.

De térjünk haza, illetve tárgyunkra e hosszúság praeludium után. A mi egyházunk immár nem ecclesia militans. Ezelőtt 12 esztendővel beállottunk ecclesia triumphansnak. Erdélyben kezdtek először triumphálni, azután ásutt is megépültek sorba szépen a diadalkapuk. Programunk pedig most sincs a holnapi napra. Vagy ki tudná megmondani, hogy ebben az esztendőben kiknek fog adatni az államsegély? Tudom mit felelnek rá sok helyen. Nem dukál januárban olyat kérdezni, a mi csak áprilisben lesz valaki dolga, akkor is csak a Konvent dolga. Csakhogy ez az esztendő bizonyos dolgokban új esztendő tartozik lenni, ha különben a megavult század utoljához tartozik is. Hát ha azt kérdeném: mikor hajtja már végre az egyház a *20 esztendőes lelkészminősítési törvényt*? Talán azt mondanák: balgatag ember, régesrégén végre van hajtva. Igenis tudom, hogy ezt hiszi a lelkészkar egyeteme, ha van kivétel, hát 2000 közül kettő, vagy pedig csak egy. Húsz éve, hogy erről a tárgyról írnak nagy szakértelemmel és nagy elégtelenséggel. És... bámúlatos csoda, idáig nem vették észre, hogy a hiba nem a *törvényben* van, hanem *végrehajthatlanságában*. Én biztos vagyok benne, hogy e törvényben azok nyugodnának meg leg hamarabb, a kik leghevesebben megzúgták, ha

láthatnák, hogy nézne ki mikor végre van hajtva. Mert ilyen ábrázattal senki se látta még papiroson sem. Engedjék meg, hogy iderajzoljam, hogy állna előttünk ama 20 éves törvény, ha végrehajthatnák? De szinte hallom a sűrű közbeszólást: „Végre van az hajtva, bizonyoság reá minden jelölő bizottság“. Valamit lesznek bátor kérdezni egy pontosan megfelelő analogiában. Minden lelkipásztor azonnal megfelel reá, én pedig az eredményben nem kételkedem. Tehát kérdezem tisztelettel: Ha ezelőtt 6 esztendővel egy házasságkötés pár esketését úgy végezte volna el egy lelkész, hogy csak a völegénytől vette volna be az esküt, a menyasszonytól pedig nem: lehetett volna-e azt a házasságot teljesen és szabályszerűen megkötött házasságnak tekinteni? Én úgy vélem, hogy ott a házasságkötés egybeeskütése *nem lett volna végrehajtható*. Pedig ki ne látná be, hogy a lelkészminősítési törvény csak így, tehát csak félig van végrehajtható, ha ugyan ez is végrehajtható. Mert míg az I. osztályú egyházak (és a többiek is rangjok szerint) biztosítva vannak arról, hogy első oszt. minősültséggel bíró egyén lesz a lelkészek, addig az ily egyének nincsenek biztosítva, hogy számukra *föltétlenül* — tehát a szerencse közbeszólása nélkül — *folyósíthatni fog az I-ső osztályú lelkészi javadalom*. Pedig ez volna a törvény *szó szerinti és igazságszerű*, sőt mondjuk ki ez volna a törvény *komolyan vehető végrehajtása*. A mostanit nem lehet *komoly végrehajtásnak tekinteni*, mert a lelkészek *szerezett jogát* szerencse játékává teszi, miáltal a lelkészi oklevél és minősültség egyszerűen osztálysorsjegy értékére süllyed, mely a szerencse fordulása szerint jelenthet 4000 koronát, vagy 1200 koronát, sőt ezt is csak most a kongrua kegyelméből, mert eddig — fájdalom — sokszor jelentett 300 forintot is. Ez pedig nemcsak a lelkészek sérelme, de sérelme lelkészképzésünknek, sérelme a törvénynek, sérelme magának az anyaszentegyháznak is.

Mit tegyünk hát vele? *Eltöröljük? Semmiképen nem*. Sőt inkább az egész vonalon *végrehajtsuk*.

TÁRCA.

Bárá Eötvös József.

Népszerű vallásos felolvasás.

Szeretett hallgatóság! Arról akarok ez alkalommal beszélni, mi nélkül sem vallás, sem egyház nem lehet sehohol a föld kerékességén. Nem tudom, ezen kijelentésemre, micsoda gondolatok fordultak meg egyik vagy másik ember fejében, ezen gyülekezetben. Lehet, egyik azt gondolta, hogy ez nem lehet más, mint a pap, mert hát az egyház pap nélkül olyan képtelenség, mint az eső felleg nélkül. Lehet, a másik azt gondolta, hogy ez nem lehet más, mint a szertartások, miután föltétlenül szükséges, hogy legyenek bizonyos megállapított szabályok, melyek szerint a nyilvános isteni tiszteletet végezzük. Lehet, a harmadik így vélekedett, ez bizonyosan a törvénykönyv, mert hiszen törvény nélkül, a mint az államok, úgy az egyházak sem állhatnak fenn. Lehet a negyedik meg így: ez nem lehet más, mint a hitvallás, a mely egy felekezet hitrendszerét, Isten és világ előtt, nyíltan és határozottan kifejezze. Lehet, az ötödik azt mondja: ez bizonyosan a pénz, a gazdagság, mert legyen csak az egyház olyan gazdag, hogy mindenkinek legalább húsz koronát adjon, a hányszor a templomban megjelen, majd eljönnek akkor azok is, a kik felfüváltak a bölcseségükben a templomot is

Hogyan? Megesorbítsuk a gyülekezetek választói jogát? Azt sem! Engedjék meg, hogy legalább papíron előnyomulhassak a *megnyílt úton*, az állami kongruától az egyházi kongruáig. Via patet! Csak a felvonulás hiányzik.

Alkossunk *egyházi kongrua alapot*! 800 forintig fizessen az állam, a mint hogy fog is. Azonfelül az egyházi kongrua alap folyósítsa kinek-kinek. — hol az egyház nem teheti — azt a hiányzó összeget, a mely fizetését kipótolja minősültsége fokozatának minimumáig. Így az I. oszt. minősültséggel bíró lelkész javadalmát, ha pl. III. oszt. egyházban szolgál, pótolja ki az egyházi kongrua az I. oszt. javadalom minimumáig. A maximumot adhatja a szerencse, de a *minimumot* az egyház *köteles biztosítani törvénye értelmében*. A ki III. oszt. minősültséggel III. oszt. egyházban szolgál, vagy IV. oszt. minősültséggel ily egyházban, nem igényelhet pótlást, élvezi, a mire jogosult. De az I. oszt. minősültségű a IV. oszt. egyházban is jogos az I-ső osztályú javadalomra. Ezt senki se vonja kétségbe.

E végrehajtást indokolná:

a) az egyház méltósága, *érdeke és kötelessége*;
b) a törvény *komolysága*, sőt már a törvény *fogalma* is;

c) a lelkészek törvényes alapon *szerezett joga*; a lelkészi képzés és lelkészi munkásság előmozdításának szüksége;

d) a korteskedés megszüntetésének ez egyetlen biztos útja-módja, mert első tekintetre világos, hogy a lelkészminősítési törvénynek *tényleges végrehajtása* azonnal megfojtaná a korteskedés lehetőségét is, mivel az érdekek önző elöretelakodását céltalanná tenné. Ha az első oszt. javadalmat nem egyházam, hanem minősültségem adja nekem: miért törekedjem nyakra-főre ugynevezett nagy egyházba, ha megtalálom a I. oszt. díjazást a sövényfalvi IV. oszt. egyházban is? A kicsiny, elhagyatott egyházaknak pedig még nagyobb szükségök van jól képzett tehetséges lelkipásztorokra, mint a na-

arendába szeretnék adni. Lehet . . . de nem folytatom tovább, hanem csak azt mondom, hogy a kik így gondolkoznak, azokkal nem vagyok egy véleményben. Nem ezek a földolgozók, nem ez az a földolgozó, mely nélkül sem vallás, sem egyház nem lehet sehohol a föld kerékességén. Megmondom egy szóval mi ez, nem más, mint *az Isten*. Ha nincs Isten, nincs vallás; ha nincs Isten, nincs egyház. *Tehát az Istenről fogok beszélni*.

Beismerem, hogy valaminek ez a legfőbb dolog, úgy viszont a legnehezebb is. „Egy hajdani bölcs felszólítottván, hogy adná elő Istenről való véleményét, időt kért, hogy gondolatait összeszedhesse; ez idő eltelve, ismét más időt kért; ez is eltelve, megint halasztást kívánt s elvégre is nem volt képes nyelve kibeszélni azt, mit Istenről elméje gondolt és szíve érzett“. Így vagyunk ezzel mindnyájan. Előbb kiissza a szűnyog az Oceánt, mint a véges ember az örökkévaló végetlen Istent megérti. A véges elméjű ember magára hagyatva csak sejt, de teljesen fel nem foghatja az Istent. Jól mondja egyik lángeszű költőnk:

Isten! kit a bölcs lángeszű föl nem ér,

Csak titkon érző lelke óhajtván sejt:

Léted világit, mint az égő

Nap, de szemünk bele nem tekinthet.

De mégis beszélnünk kell Istenről, kit a bölcs érző lelke óhajtván sejt és mi annál inkább beszélhetünk, mert az Isten az ő szent fia, a Jézus Krisztus által

gyobb egyházaknak, melyekben sokszor 2 vagy 3 lelkész viseli az egyház gondviselésének fejlesztésének terhét, gondját. Ez is világos és kétségtelen dolog ám, mely bizonyításra nem szorul. Az új lelkészi nemzedék önértetére, törekvő szellemére pedig mégis csak áldásosabban, buzdítóbban, sőt emelőbb erővel hatna az egyházi kongrua biztató tudata, mint az irgalomból csepegtetett állami kongruácska, mely ha magára marad, bizony csak utolsó reménységnek lesz jó. De nem irtódom hozzányúlni a keményebb, de legigazabb és legjogosultabb argumentumhoz sem. Ez pedig im ez. Tény, hogy az Egyh. Törv. 183—190. §§. nem pusztán minősítési szabályzatot, hanem — helyes és szigorú értelmezés mellett — a lelkészekre nézve *kongrua törvényt képeznek*. És a mily jogosult volt az egyház részéről a követelés, hogy az állam hajtsa végre már valahára az 50 év előtt hozott 1848-iki XX. t.-cikket: éppoly jogosult és következetes dolog lesz, ha önmagától is megvárja, hogy *20 év előtt hozott törvényét* — ő is végrehajtsa. Ez a meghazudtolhatlan igazság, kötelesség és következetesség követelménye. De honnan és miből?

E kérdésnél térek vissza a fentebb rövid időre deponált kérdéshez: a segély-nyújtásnak szükségessé vált, sőt elodázhatlan reformjához.

Kik nyertek eddig segélyt mind az államsegély alaphól, mind az orsz. közalaphól? A csekély díjazású lelkészek. Ugy de ezek most kongruásokká lettek s e változással a *kérelmezés eddigi jogcímét* elveszítették. A ki a segély-kérvény nyomtatott mintájába beletekint: azonnal meggyőződhetik róla és belátja, hogy vagy az eddigi jogcím *nem alkalmas* a további kérelmezésre, vagy az eddigi kérvény-minta. Én pedig azt mondom, hogy egyik se. Istennek legyen érte hála, hogy eljuthattunk idáig is. Megérhettük, hogy a segélyezést nem a panasz soka-ága, a nyomasztó helyzet befolyása alatt, hanem bizonyos *terv, célszerűség, sőt osztó igazság szerint* is intézhetjük. Én elég vakmerő vagyok hinni, hogy ez az idő eljött. Bátor vagyok hinni, hogy az

egyetemes egyház belátja az előnyomulás megnyitott útait és nem kicsinyli a jó alkalmat, hanem tervszerűen előnyomul. Első teendő volna az állami kongrua stációjáról megindulni az egyházi kongrua nagy állomása felé. Végre kellene hajtani *az egyházi kongruáról* szóló, habár csak rejtelmesen látnoki hangon beszélő, de mégis félreérthetetlen egyházi törvényt, mely maholnap 20 éve várja a szerencsés végrehajtást. Végrehajtására ráfordíthatná az egyház első sorban az államsegélyt — mely ezzel éppen nem vonatnék el eredeti rendeltetésétől, a lelkészek segélyezésétől — másod sorban ráfordíthatná az egyházi közalap bizonyos hányadát, p. o. az évi jövedelem 30 vagy 40%-át. A végrehajtást meg kellene kezdeni fokozatosan.

E végből a segély-nyújtást korlátozni, illetve szabályozni kellene. Kimondhatná a Konvent és pedig nagyon is a jog és igazság possulatumai szerint mondaná ki, hogy:

a) az országos egyházi közalaphól csak rendkívüli csapástól sújtott egyházak és lelkészek nyerhetnek segélyt jövőre; az eddig kiosztatni szokott segély mennyisége az egyházi kongrua-alaphoz évről-évre átutaltatik;

b) az államsegélyből nem nyerhetnek segélyt az állami kongruával már ellátott IV. o. minősítvényvel bíró lelkészek, valamint az I. oszt. egyházak lelkészei, mert ugy azok, mint ezek már minősültségük szerinti díjazásban részesülnek. Indok: „Avagy nem tiz pénzben szerződteél-e meg velem, vedd fel a *mi tiéd* és menj el“. (Máté XX. 13, 14.) Ugyiszintén nem nyerhetnek a II. és III-ad fokú minősültséggel bíró lelkészek sem, ha minősültségöknek megfelelő egyházban szolgálnak, a fenti indoknál fogva.

Egyházi kongruában részesítendőek lennének tehát az Egyh. törv. rendelkezése, illetve intentiója szerint azok a lelkészek, kik minősültségük fokán alóli egyházközségben működnek és pedig a méltányosság követelése szerinti sorrendben, nevezetesen:

magát kijelentette az emberiségnek. Nagyon elég, ha annyit tudunk Istenről, a mennyit szent fia által velünk közölni jónak látott.

Azonban jól tudom én, miként gondolkozik a mai világ, legalább annak nagy része. Előtte az isteni kijelentés, a Biblia, nem tekinté y, a hitvallás elavult dolog, a pap, — no a pap maga sem hiszi, a mit beszél. A szakképzettség mindenütt irányadó, csak a pap szakképzettsége nevetséges. Hát jól van, ráállok erre az alapra. Ha a világi bölcsék, ha a világi tudósok a tekintélyek, hát legyenek. Ezek között is megtalálom én azokat az embereket, a kikre szükségem van. Hanem most nem akarok rajtok sort venni. Egyet választok közülök és ez az egy: *Báró Eötvös József*.

Ki ne ismerné, melyik jóra való, művelt magyar ember ne ismerné és ne tisztelné e nevet? Ki ne tudná, hogy úgy itthon, mint külföldön, milyen dicsőséget szerzett a magyar névnek? Valóban igaza van egy életrajza megírójának, midőn így nyilatkozik: „Eötvös, mint országgyűlési és akadémiai szónok, mint államférfi, szakértő tanférfi, bölcsész, publicista, regényíró és költő egyiránt kitűnő“. Isten és hazaszeretet volt az ő vezére, ezért volt élete oly áldásteljes. Micsoda hazaszeretet az, a mely az elnyomatás gyászos korszakában ezeket a gyönyörű, megható szavakat adta ajakára:

Oh én szeretlek néma bánatodban,
Hazám szeretlek, könyeid között,

Égön szeretlek özvegy fátyolodban,
Nehéz keserved melyben öltöztöt;
Bájlón mosolygsz, mert bár sorsod kemény,
Él még a sír felett is egy remény!

Eötvös egy igazi ember volt, olyan, a minőt haddan, fényes nappal, Diogenes lámpával keresett. „Mint embernek dicsérik meleg szívét s az emberiség magasabb érdekeiért és jogaiért való lelkesedését“. Nemes jó szívének hadd álljon itt egyik tanuja. A nagy eszű Wachott Sándorné ezt írja róla halála után: Szavakkal nehéz volna kifejezni, mennyivel tartoztam én és gyermekeim báró Eötvös Józsefnek; ő valóságos Gondviselés volt felettünk.

Évek előtt mint nehéz csapásoktól sújtott fiatal asszony, költöztem vissza Pestre, születésem helyére, körülvéve három, még akkor egészen pici s már apátlan gyermekemtől.

A kegyetlen végzet igen korán fosztott meg engem a leggyöngédebb férjtől s gyermekeimet a legszeretőbb apától.

Báró Eötvös József volt az, a ki, ugy szólván, első percétől kezdve a szerencsétlenségemnek, pártfogásával gyámolított.

Talán, mert a családi boldogságot senki nála szentebbnek nem tarthatta, azért érté úgy meg nagy veszteségemet, azért lön az, kinek szent keze a szenvedések sötét napjain, felépíté számomra ég és föld

a) mindenekelőtt azok az első osztályú minősültséggel bíró lelkészek, kik III. és IV. oszt. egyházakban szolgálnak, mivel a legnagyobb sérelem ezeken esik;

b) *másodszorban*: azok az I-ső oszt. minősültséggel bíró lelkészek, kik II. oszt. lelkészi állomásokon szolgálnak;

c) Végül azok a II. és III. oszt. minősültséggel bíró lelkészek, a kik minősültségük alatt álló javadalmakon szolgálnak, mivel a legcsekélyebb sérelem ezek érdekén esik.

Az egyházi kongrua csakis az első osztályú, illetve II. vagy III-ad oszt. javadalmak törvényes *minimumáig* adná a kiegészítést, mert az illető minimum megadásával a törvény már végre van hajtva és ennél többre az egyházi kongrua nem törekedhetik. Szerintem ez lenne az Egyh. Törv. 183—190. cikkeinek valóságos és óhajtott végrehajtása, melyet az egyetemes egyház — akár a fenti, akár más bölcsőbb módozatok szerint — már most megindíthat, vagy legalább is a végrehajtás küszöbére juttathat. A segély-nyújtásnak ilyen vagy más bölcsőbb és tökélesebb reformja, illetve tervszerű és célszerű rendszere — úgy vélem — kellő megnyugvást, közmegelegedést, sőt a kedélyekben üdvös megújodást és fölpezsdülést is kelthetne, a mellett az egyetemes egyház gazdálkodásában is szülhetne némi jót, legalább is némi biztosságot, ha az intéző és számító értelem ezentúl nem mindig csak a panaszok végnélkül újuló tömegével, sőt a műsírámok* nagy rajával állna szemközt, hanem a jól ösmert és csak csekély mértékben módosuló szükségletnek, illetve költségelőiránzatnak biztos adataival és számtételeivel.

A fentiek tekintetéből hát én a különben csekély

* E merész kifejezés igazolására megjegyzem, miszerint csupán a múlt évi Konvent jegyzőkönyvéből pusztán az erdélyi egyházkerületből több olyan *segélyezett lelkészt* mutathatnék ki, a ki *ősi örökségét ökreivel szántja*, (hogy a költő szavaival szóljak) és ugyanazon kerületből több oly lelkészt mutathatnék ki, a ki az utóbbi 12 év alatt *minden évben* segélyezettett. Pedig a segélykérvény-ívnek az egyik pontja így hangzott minden esztendőben: *Van-e a lelkésznek magánvagyonja?* A másik

között a hitnek szilárd hidját, melyen mint, kedves, de komoly anyai kötelességeim kívánták, biztosan haladhattam; azért jelölte ki előttem az ő keze az utat, melyen azontúl működnöm kelle: az irodalmi s nevelési tért.

És kimeríthetetlen volt jósága, nemes szívűsége.

Mintha a földnek minden gyarlóságán felül állana, mintha Isten példáját követné, kinek világokat alkotó keze, az utolsó fűszálról sem feledkezik meg, legnagyobb fáradaimai között is oly természetesen, oly egyszerűen igyekezett szemei előtt tartani egy bajokkal küzdő családnak sorsát, úgy sietett szellemileg gyámolítani minden irodalmi s egyéb vállalatomat, oly szent örömet érzett minden sikernél, oly nemes készséggel nyújtá kezét, hol segítségre volt szükségünk, mintha mindez csak kötelessége lett volna, egy író társa hátrahagyott családja iránt, ki gyász végétét nem érdemlé.

Mielőtt még tulajdonképeni tárgyamra térnék, még csak azt említem meg röviden, hogy Báró Eötvös József Budán 1813. év szeptember 13-án született és 1871. év február 2-án halt meg, 58 éves korában. A vallás- és közoktatásügyi tárcát két ízben vállalta el és pedig 1848-ban és 1867-ben.

Egy ilyen nagy eszű, európai műveltségű, tudós és nemes jellemű férfiúnak nyilatkozatai és nézetei bármely téren is, így a vallás élet mezején is, méltán

mértékű állami kongruát is fontos nyereséynek sőt örvendetes vívmánynak tartom, mely egyházunk fejlődésében korszakot nyithat, és a fejlődés hosszú láncolatának kezdete, jövő nagyobb diadaloknak elseje és föltétele lehet. Én legalább oly fontosságúnak tekintem, mely programunkat már most megszabja, legalább realis ügyeinkben. Ily értelemben voltam bátor egyházi lap hasábjain a nagy katona nagy jelentésű szavait hivatolni.

Sok fontos igazságra és nyomós körülményre lehetett volna még e cikk keretében rámutatnom. De nem akartam. Lehet, hogy ez eszmével kedvező viszhangra talállok, de lehet az is, hogy vele incognita terra mesgyéit érintem, hol heves ellenzésre találhatok; hová nem lesz tanácsos kellő hátvéd nélkül benyomulni s mindent csak az első roham szerencséjére bíznom.

Épen azért most el nem mondott gondolataimat és argumentumaimat egyszerűen besoroztam a tartalék és póttartalék csapataiba, hogy azokkal esetleg új harcot próbáljak.

Mert im ezt gondolom magamban: netalán jöhet erősebb és hatalmasabb, ki bölcseséggel megkötozzön engemet és úgy zsákmányt vessen az én marháimban.

Különbön óhajtanám, hogy e kérdés minél szélesebb körű figyelembe és minél tárgyilagossággal megítélésben részesülne!

Benevolus.

Az egyházközségi választásokról.

Ez év végén ismét itt lesznek a választások, melyeket az egyházközségeknek, egyházi törvényeink 19. és 24 §-ai értelmében, a presbyteriumok s képviselő

kérdés pedig így: *Minő segélyben részesült az utóbbi 10 év alatt?* — Valószínű pedig, hogy e pontoknál a pozitív feleletek nem arra voltak hivatva, hogy a kérelmezőnek *előnyére* szolgáljanak. De mint ezekből látható: voltak bizony professzionatus, sőt patentírozott műkérelmezők és voltak egyházmegyei hatóságok, kik a felelősség dolgából nagyon komoly kérdést nem csináltak. Úgy vélem ezzel a *műsírám* kifejezést megindokoltam. B.

nagy fontosságúaknak és figyelemre méltóknak tekinthetők.

Halljuk tehát, hogy beszél báró Eötvös József az Istenről.

1. A mi református egyházunk hittanában az első és fő igazság az, hogy *van Isten*. van egy minden tökéletességekkel bíró láthatatlan lélek. Ezt az igazságot hirdeti az isteni kijelentés könyve, a Biblia majdnem minden lapján. Így szól a többek között: *azt mondja a balgatag az ő szívében: nincsen Isten*. (Zsoltár XIV. 1.) A szentírás alapján ugyanezt tanítja a református egyház két hitvallási könyve, a Heidelbergi Káté és a Helvét hitvallás. Megegyezik ezekkel az újabb kor református hittudósainak tanítása is. Így szól például egy európai hírvé tudós hittanár: „hitünknek tárgya az Isten. a mi legfőbb jónk, minden életnek és az idvességnek egyedüli kútfeje. Ebben az Istenben hinni legnagyobb előjogunk, előnyünk, dicsőségünk nekünk minden teremtmények felett. Az állatoktól épen az Istenbe való hívésünk által különböztetünk meg valósággal és legfőképen”. Mindezek elegendő okul szolgálnak egy jó keresztyén emberre nézve, hogy szilárd meggyőződéssel mondja az apostoli hitformával: *hiszek egy Istenben*. De hát ma az az Isten-tagadás közönséges dolog. És — sajnos — az Isten-tagadásnak nemcsak az a fajtája van, mely sajnálatos szűk látkörében és együgyiségében, nem tudja felfogni az Istent, mert nem látja, mint a

testületek tagjainak megválasztása alkalmából eszközölniök kell.

Harmad éve, több helyen szabálytalanul eszközölték e választásokat, úgy, hogy emiatt a közigazgatási bíróságoknak kellett döntenie s nem egy helyen, az intézők nem lévén eléggé tájékozva, fegyelmi ügy is merült fel, vagy a lelkész, vagy a presbitérium egy-egy része ellen.

Épen ezért, szükségesnek látszik, hogy egyházkerületünk alkosson oly szabályzatot, mely általában, minden, az egyházközségben végbe menő választásnál alkalmaztassék és amely irányadóul szolgáljon bírói döntések esetében, magának a bíróságnak is.

Ilyen szabályzat összeállítását kísérlettem meg én az alábbiakban s magam szeretném, ha tisztelt esperes társaim, a közleménnyel foglalkozva, hozzászólásának s ez által lehetővé tennék, hogy egy ily szabályzat, mint javaslat az 1900. évi első kerületi gyűlésen beadván, a második gyűlés végleg megállapítására az év végére jogerős szabályrendeletül bocsátandó rendelkezésünk alá.

A javaslat a következő:

SZABÁLYZAT

AZ EGYHÁZKÖZSÉGI VÁLASZTÁSOKHOZ.

E. T. 19., 20., 22—26., 27. 10., 11., 13., 98.

1. Az egyházközségek, az egyház kormányzatát vezető tisztviselőket és testületek tagjait részint közvetlen, részint közvetett választással állítják elő.

2. Közvetlen választás alá esnek:

a) a lelkész vagy lelkészek az egyházi törvények 18. §. a) pontja értelmében, a 182—236. §§-ok alapján.

b) a presbyterek és a főgondnok, vagy a hol ilyen nincs, az egyház anyagi ügyeit felelősséggel vezető egyházgondnok. 18. §. b) pont.

c) a 2000 léleknél nagyobb egyházközségekben, a 18. §. c) pontjában megállapított jogoknak gyakorlása végett szervezett egyházközségek közgyűlés tagjai. 19. §.

fát vagy követ, hanem az is, mely téves tudományból táplálkozik. Előttök a biblia, hitvallás, tudós hittanárak, papok, nem tekintélyek. Csak hogy egyet ne feledjenek, hogy az Isten lételet nemcsak ezek hirdetik, tanítják, hanem olyan nagy eszű és tudományos férfiak is, a kik nem tartoznak a papok, a hittudósok körébe. Ezek közé tartozik báró Eötvös József is. Így szól egyebek között az Istenről: Mint a nap, mindent eltöltve világával, mindenén áthatva meleg sugáraival: ilyen az Isten nagy gondolata; ki azt a teremtésben keresi, mindenütt fel fogja találni, de jaj annak, ki egyenesen fordítja rá tekintetét; elvakított szemekkel a sötétben áll. Nekem úgy látszik, hogy ha a természet pusztá látása, az embert az Istenség lételetéről győzi meg, akkor a természet tanulmányozása nem ingathatja meg ezen meggyőződését. Minden lépés, melyet a természettudományok körében teszünk, csak azon tárgyak számát szaporítja, melyeknek első okát nem ismerjük s a bámulatos harmónia, melyben az egész áll s melyet épen haladásunk után mindig tisztábban látunk, csak azon bámulatot emelheti, melylyel e mindenség teremtője előtt meghajlunk.

Nos ugy-e, nemesak a papok hirdetik, hogy van Isten?

(Folyt. köv.)

Gulyás Lajos
ev. ref. lelkész.

3. Közvetve, tehát a presbyteriumok által választják:

a) a tanítókat, énekvezéreket, hol más szerződés nincs, a tanárokat. 27. §. 10. p.

b) számadó, vagy más algondnokokat, egyháziakat, egyházi cselédeket; 27. §. 13. p., 98. §.

c) lélekszám szerint megállapított szavazataikkal, az egyházmegye, az egyházkerület tisztviselőit s az országos zsinat tagjait. 27. §. 15. p.

I. Közvetlen választás.

4. A lelkészválasztás (18. §-a), egyházi törvényekben teljesen szabályozva lévén a 182—236. §-ok által, ezen szabályrendeletben nem érintetik.

5. A presbyterek számát megállapítja a törvény 22-ik §-a. A 19. §. szerint — a 2000 léleknél nagyobb gyülekezetekben — szervezendő egyházközségek képviselő testületet alkotják a presbyterek s még kétannyi választott képviselő. E szerint e képviselő testület 60 tagnál kevesebből nem állhat, mindazonáltal a felelősség veszélyeztetése nélkül, túlnagy számból álló testületet alkotni nem lehet, oly gyülekezetekben, hol a presbyterek száma 100, a képviselő testület tagjainak száma nem ennek háromszorosa, hanem csak kétszerese lehet.

6. Presbyterre és képviselővé az választható: a) a kinek azon egyházközségben választói joga van; b) a ki életének 24-ik évét betöltötte, vagy nagykorú; c) tisztességes életet él. 23. §. és Utasítás 1894.

Tehát a ki nem választó, nem is választható. De nem választhatók a nők sem, bár szavazattal bírnak a 195. §. szerint, mely itt is irányadó. Nem választhatók a kiskorúak, kik a gyámi felügyelet alatt, vagy másoktól függő szolgai viszonyban állottak (majorosok, béresgazdák, önállóan adót fizető uradalmi cselédek e cím alá nem foghatók).

Nem választhatók, a kik nem törvényes házasságban élnek: kik a polgári házasság megkötése után az egyházi esküt mellőzték; kik megkötött házasságukból származó gyermekeikre nézve, egyházunk kárára szerződést kötöttek; kik egyházi hatóság által, fegyelmi úton, választói joguktól megfosztattak; kik polgári úton büntetővizsgálat alatt állanak; kik már jogerős ítélet által hivatalvesztésre ítéltettek, a mig ez ítélet kiterjed; kik sikkasztás, csalás, uzsora vétsége és büntetéért elítélve voltak; a kik ennélfogva megtagadták az egyházunk iránti tartozó hűséget s kikre az egyházi törvényeink 18. és 27. §-ában körülírt joggyakorlatot megnyugvással bízni nem lehet.*

7. Gondnokká választható az, ki presbyterre választható s az egyházi vagyon kezelésére anyagi biztos tékkel bír. (91. §.)

8. A választói jogosultság meg van állapítva ugyanazon törvény 23. és 195. §-ában. Ezek szerint választó az, ki önállóan, tehát a maga neve alatt egyházi terhet és közalapi járulékot visel, vagy az egyházat, hábr némi csekély tiszteletdíjért, szolgálja; választó továbbá s így szavazati joggal bír: a lelkész, tanító, önálló kántori alkalmazásban levő egyházi tisztviselő, akár van rá, akár nincs egyházi adó kivétel.

Az önálló teherviselés abban áll, hogy az illető egyháztagra, saját neve alatt, egyházi adó van kivetve; nincs gyámi hatalom alatt, nem hónapos cseléd, s a rá kivetett terhet azon egyházban már egy évben

* Ezt ugyan nehéz így megállapítani, mert pl. egyházkerületünk eddigelé, két esetben, homlokgyenest ellenkező bírósági ítéletet mondott ki. Lásd: 1896. 443, és 1899. 201. sz. kerületi végzéseket.

viselte. Azok tehát, kik még kiskoriúak, vagy mint szolgálatbeliek, önálló működési körrel nem bírnak; továbbá azok, kik mint új házasok, vagy mint beköltözöttek, az egyház kötelekébe felvették ugyan, de még egyházi adót nem fizettek: szavazati, tehát választói joggal nem bírnak. Ez utóbbiakra nézve az egyházi törvények 16. §-ában foglalt s megadott jogszerzés feltétele, nem a hat heti ittlakás, hanem a tényleges teherviselés, azaz, hogy egy évi adóikat már leróvták — adja s adhatja meg a választói jogot.*

9. A kinek a választás idejében, egy évi reá eső adójánál több hátránya van, választó nem lehet. Például, ha a választás 1901. januárban történik: választó az, ki a 1899. évi adóját befizette s legfeljebb már 1900-ról adós még. Ha azonban a választás 1901. július—dec. hónapjaiban történik, midőn az 1900. évi teher is teljesen esedékessé vált: azok, kik 1899-ről tartoznak, választók már nem lehetnek.

10. Választók összeírása. 196. §.

A három éves szolgálati idő lejártakor, a presbyteriumban megejtetik a sorsolás, vagy ha ez már háromszor eszközöltetett, felolvastatik a sorrend szerint kilépők névsora. Ekkor intézkedik a presbyterium a szavazásra jogosultak összeírása iránt. Felhívja a lelkész szószeiből a hátralékosokat hátrányaik befizetésére; erre meghatározott időt tűz ki, a midőn a szavazók névsorát lezárja s felszólamlás végett — mely idő ismét kihirdetendő — 8 napra a lelkészi, vagy a hol van, a gondnoki hivatalos helyiségben kitéteti.

A netaláni felszólalások jegyzőkönyvbe vétetnek; ezen jegyzőkönyvet a presbyterium erre megbízott küldöttsége, a lelkész elnöklete alatt, elbírálja s a szavazók névsorát végleg megállapítja. Ezen bizottság eljárása ellen 3 nap alatt az espereshez lehet felebbezni, ki azt esetleg a munkával megbízott küldöttség vagy a presbyterium meghallgatásával, felülbírálja s a választók névjegyzékét ahoz képest, amint meggyőződött, kiigazít a.

11. A választás. A presbyterium, meghatározza azt a napot, melyen a választók választói jogukat gyakorolják. A választás napját, módját az előző vasárnap kihirdeteti s ott, hol a gyülekezet 2000 léleknél kevesebb, a következő vasárnap, istenitisztelet végeztével, a templomban bentmaradt hívekkel — a lelkész elnöklete alatt — a választó közgyűlést megtartja. Ott pedig, hol a lélekszám 2000-nél több, a választás napját előző vasárnapon kihirdetettvén, — a szavazatok beszédésével elnököt, jegyzőt bízva meg, — a szavazók számához képest, egy vagy több helyen eszközölteti, a szavazatok beszédését.

12. A szavazatok beadására csak egy nap tűzhető ki. Miután a gondnokok, presbyterek, képviselők választásánál nem általános, hanem viszonylagos többség dönt, ennél fogva kétszeri, vagy egy napról másnapra is átmenő szavazásnak nincs helye. Hogy azonban a szavazók, jogaik gyakorlatában feltartóztatva, késleltetve ne legyenek, már 800 választónál két bizottság s azután minden

* Törvényeink nem intézkednek arról, hogy az egyházban a választók névjegyzéke évről évre kiigazítottassék. Esetről-esetre minden választáshoz kell azt összeállítani. S miután a 23. §. azt mondja, hogy „választható” — tehát választó is — ki a választás idején, tartozásával egy évnél több időről hátralékban nincs, ebből világosan kitűnik, hogy a választói jogszerzés, legalább egy évi teherviseléshez van kötve s így azok, kik a választók összeírása alkalmával jönnek be, mint hat hét óta ott tartózkodók, csak azon esetben lehetnek választók, ha már egy évi adóterhet tényleg lefizettek s így azon választásban még választói jogot nem gyakorolhatnak, melynél egy évi adójuk előírva nem volt.

Zs. S.

500 választóra nézve külön bizottság szervezendő és külön helyiség jelölendő meg. Hogy kik hol adhatják be szavazataikat, arra nézve irányadó lehet, vagy a házszámok, vagy a polgári községnek kerületekre, járássokra, vagy utcákra felosztása, mely felosztást a nép általánosan ismer, s melyhez így alkalmazkodni is tud.*

Ily belkörü intézkedés ellen azon ellenvetés, hogy így a presbyterek és képviselők, nem az összes választók szavazatainak többségével, hanem csak azon kör szavazatainak többségével választatnak s így az ekként összeállított presbyterium nem a teljes egyház képviselése lévén, nem felel meg azon intentionak, hogy a presbyterium és képv. testület az egyház összes választóinak szavazattöbbségével választott testület legyen, meg nem állhat. Az egyház azon része, mely körében választ, a választásra nézve teljesen önállóvá tehető, épen úgy, mint a társ- és leány-egyházaknál, melyek külön-külön választanak ugyan presbyteriumot, de közös ügyeikben együttesen tanácskoznak s hoznak határozatot.

Zsigmond Sándor.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

A katolikus congressus után.

A múlt hónapban ülésezett katolikus congressus tanácskozásait a megillető figyelemmel kísértük. Sajnáljuk, hogy azokról, közlendőink nagy halmaza miatt, részletesen már előbb be nem számolhattunk. A congressus, hosszú szünet után, tulajdonképp már január 31-én tartá első ülését. Feladata az volt, hogy az 1895. évi kir. leirat alapján megalkossa a kath. autonomia szabályzatát. A congr. világi elnöke gróf Szapári Gyula volt. Majdnem kétszázan voltak jelen, a róm. kath. püspökök csaknem teljes számmal, de a görög kel. román püspökök távol maradtak.

A huszonhetes bizottság többségének javaslatát dr. Hoványi Gyula adta elő; mindjárt beszéde elején válaszolt azon kifogásokra, melyeket a bizottság munkálata ellen emeltek. A biz. többsége, — úgy mond — az 1895. évi kir. leiratban kifejezett kívánságnak megfelelt; az 1870/71-ik évi elaboratumot tehát a megváltozott viszonyokra kellően ügyelve módosította. Megdönté azt a kifogást is, mintha az albizottság késedelmezett volna. A huszonhetes bizottság arra törekedett, hogy a felség főkegyúri jogai, a legfőbb államfelügyeleti

* A nagy népességű gyülekezetekben, hol több lelkész van, óhajtható volna törvény által kimondani, hogy ott az egyházközség több körre osztsa, választ presbytereket és képviselőket. A presbyterek és képviselők az egyházkormányzatnak nemcsak anyagi ügyeire nézve képeznek organumot, hanem a hívek lelki gondozására is. Ennél fogva szükséges, hogy a gyülekezet tagjait lehetőleg ismerjék, a tagok helyzetéről, vagyoni, erkölcsi állapotáról felvilágosítást tudjanak adni, akár a presbyteriumnak, akár a lelkésznek. Ennél fogva a presbyterium összeállításában, működésében, hatásában nagy fontosságú tényezőnek tartom, hogy a presbyteriumok lehetőleg az egyh. tagok minden rétegéből s egyszersmind a nagypépességű egyházak minden kerületéből, utcájából összeállítva, legyenek választva. A 15—40 ezer népességű egyházakban, a mostan divó választási rendszer mellett sohasem áll elő oly presbyterium, mely az egyház minden rétegét, viszonyait ismerné. Akár a lelki gondozásban, akár a vagyoni ügyekben, tehát úgy a bel-, mint a külkormányzatban az ily presbyterium lehet intelligens, előrelátó, lehet hű gondozója az egyház anyagi életének, de nem lesz, nem lehet az, a minnek lennie kellene, az egyház hű vezére, mert nem ismeri az egyházat.

Zs. S.

jogok s az anyaszentegyház változhatatlan szervezete ne érintessék. A világi elemnek oly területet jelöl ki, melyen nagyobb hatással szolgálhatja egyháza és hazája ügyét. Hiszi, hogy a magyar kath. egyház bástyája lesz úgy az egyetemes egyháznak, mint a magyar hazának.

A kisebbség javaslatát Györffy Gyula terjeszté elő. Szerinte a többség javaslata nyomán alkotandó autonomia merő összeütközést hozna létre az egyházi és világi elem között. A magyar catholicismus azért száll síkra, hogy a kijelölési jogot visszaszerezze a püspöki karnak. Nagy hiba, hogy a többség javaslatából a püspöki egyházmegye szervezete is egészen hiányzik. Ezzel sem akartak az 1870/71. alapra helyezkedni. De e nélkül a püspöknek semmi tekintélye sem leend a saját egyházmegyéjében sem. Fájjalja, hogy a román egyházmegyék elmaradtak a congressusról. A kisebbség javaslata — ugymond — igyekszik a magyar autonomiát közelebb hozni az erdélyihez.

A másnapi (febr. 1.) ülésen érdekes volt az ismert ultramontán főúr gróf Zichy Nándor felszólalása. Ő, a ki ez utóbbi időkig azt a felfogást vallotta, hogy sem a többség sem a kisebbség javaslata alapján nem lehet az autonomiát megvalósítani, most magáévá tette a kisebbségi javaslat több lényeges részét; de egyuttal szükségesnek nyilvánította azt is, hogy a congressus a többség javaslata alapján belemenjen a részletes vitába. Mindnyájan érezzük, így szolt, a *magyar catholicismus méltatlan helyzetét*. Jogaink erős hangsúlyozásával, egyetértve meg kell szüntetnünk azt a visszásságot, hogy egy *nem katolikus, egy felekezetenélküli hatalom nyüge* alatt legyünk — mondá harcias hangon — a jelen voltak élénk helyeslése között.

Ezen ülés után gróf Zichy Nándor palotájában és a Lipót-utcai új városházán bizalmas értekezletek tartottak. Emitt, a hol gr. Károlyi Sándor elnökölt, bejelenté Horánszky Nándor azt, mikép a másnapi ülésen indítványozni fogja, hogy az általános vita befejezése után fogadja el a congressus a többség javaslatát. De mielőtt bele menne a részletes tárgyalásba, bizza meg a huszonhetes bizottságot, hogy lépjen érintkezésbe az illetékes tényezőkkel (a főkegyúrral és a püspöki karral) és velök egyetértésben állapítsa meg a vagyoni kérdésekre, az iskola és oktatásügyre úgyszinte a javadalmak betöltésére vonatkozó kérdéseket és a tárgyalás eredményét terjeszse elő a majdan újra összeülő szervező congressus elé.

Horánszky ezen indítványát a febr. 3-iki ülésen csakugyan benyújtotta, s ezt kellően meg is okolta. Sem az 1870/71-iki elaboratum, sem a mostani javaslat — ugymond — nem kíván olyasmit, hogy a hitelveket, a liturgiát, az egyházkormányati ügyeket az autonomia körébe vonják. Tiszteletben akarjuk tartani a király legfelsőbb kegyüri jogait. De távoí van ez a mozgalom attól is, hogy az állam feladataiba avatkozzék. Ez a mozgalom meg akarja adni az államnak a mi az államé, s az egyháznak, a mi az egyházé. Az önkormányzatot úgy képzei, hogy az egyház u. n. *világi vonatkozású* ügyeit az egyházi és világi elemek egyetértőleg intézzék el. Ez maga után vonja a hatásköröknek részint átruházását, részint megosztását. E nélkül autonomiát képzei sem lehet. Az autonomia életbeléptetése tehát nem tőlünk függ kizárólag. E kérdés elintézésébe beleszólnak oly tényezők is, melyek nélkül az autonomia létre nem jöhet. A *congressus nem decretálhat, hanem csak limitálhat*. A hatáskörök, melyeknek

részben megosztásáról van szó, az állami és egyházi kormányzat körébe tartoznak.

Ha valamit el akar a congressus érni, e két tényezővel kell egyetértésre jutnia. Nem osztozik azoknak felfogásában, a kik autonomiát nem akarnak. De oly autonomia sem kell, mely fejlődésre nem képes. Azután még boncolgatta a kisebbségi javaslatot, melyet nem fogadhat el. Ha az autonomia az indítványozott uton létre nem jön, annak okai nem mi leszünk, hanem a felelősség azokat terhelendi, a kik útjában állanak. Ha ez az utolsó kísérlet nem sikerül, akkor ez a kérdés nagyon hosszú időre el fog halasztódni.

Sághy Gy. Horánszky indítványát azzal egészíti ki, hogy a bizottság legalább március közepén tegyen jelentést eljárásáról.

A negyedik ülésen (febr. 5.) fontos volt a hercegprimás nyilatkozata. Minden kétséget kizáró határozottsággal kijelentette, hogy a *püspöki kar a kath. egyház szervezetének megfelelő autonomiát valósággal akarja*. El fog jönni az idő, mikor a püspöki kar fog beszélni.

Ugron Gábor ismeretes hevességével támadja meg a többség javaslatát. Legyen vége a kath. gyávaság korszakának, jöjjön el a bátorság korszaka. Egész közpályáján szenvednie kellett (!?) azért, mert katolikusnak vallotta magát. Látjuk, hogy a protestánsok és ezek szövetségesei kezébe megy át a hatalom és befolyás. Ennek oka a protestánsok erős szervezkedése. Feltétlenül szükséges, hogy a katolikusok is szervezkedjenek. Követeli a választási jog szabadságát, a püspöki egyházmegyei szervezetet. A kath. iskolákat ne tartsa kézeben a felekezeten állam.

Az állami iskolák csak gyárak, a hol egyforma kaptafára idomítják az ifjú lelkeket. Legyen szabad kath. szellemben is nevelni. A protestánsok is első sorban az iskolákat követelték, midőn bevett vallásfelekezetiük lettek. Nem szabad egy pártkormány kezében hagyni több száz millió értékű kath. vagyont, mert a pártkormány ezt kortes célokra fordítja. Különösen a baloldal nagyon helyeselte ezeket a kitöréseket.

Az ötödik napon (február 6.) gróf Apponyi Albert szólalt fel. Horánszky indítványához csatlakozott. Nemcsak felekezeti oldaláról foglalkozott az autonomiával, hanem azt egyuttal, mint a *magyar nemzeti egység megerősítésének hatalmas eszközét* méltatta.

Asbóth János, Timon Ákos beszédei emelkednek még ki a többi szónokok beszédei közül. De különösen fontos volt *Schlauch Lőrinc* bibornok püspök nagyszabású beszéde február 8-án, a ki, a hercegprimáséhoz hasonló határozottsággal kijelentette, hogy a magyar catholicismus önkormányzatát „*kiáltó szükség*”-nek tartja. Horánszky indítványát támogatja ő is, mert ez az illetékes tényezőkkel való érintkezés gyakorlati útján akarja megvalósítani az autonomia ügyét. Gyakori bizalmas érintkezésre van szükségünk a püspöki karral, a kormánnyal és a főkegyúrral. A világiakhoz intézve szavait, így nyilatkozik: Nekünk szükségünk van az önök szeretetére, hűségére, hogy el ne tapostassunk. Önöknek szükségök van reánk, hogy ezen intézmény kath. legyen. Hátunk megett fog állani az egész kath. anyaszentegyház, *ha azt a mit alkotunk, beleilleszhetjük, mint rokon részt az anyaszervezetbe*. Nem fognak bennünket legyőzni! Non praevalent!

A vita ezen stadiumában a szavazás eredményét még senki sem tudta megállapítani. Általánosan hitték, hogy a püspökök Horánszky indítványa mellett fognak szavazni. Valószínűleg, a még fenforgó kétségek elosz-

latása miatt tartották a szavazást megelőzőleg azt az értekezletet is, melyet a nagyváradai bibornok-püspök hívott össze a saját lakására.

Tíz napi tanácskozás után jutott oda a congressus, hogy úgy a többség javaslata, mint Horánszky indítványa felett szavazással dönthetett. Százhetvenhárom igazolt tag közül a többség javaslata mellett szavazott 89, ellene 37, távol volt 46. Horánszky indítványa mellett pedig szavazott 83, nemmel 50, távol volt 40. Ebből folyólag tehát a congressus a huszonhetes bizottságot arra utasította, hogy a javaslatban foglalt elvek tisztázása végett a kormányval és a főpappal lépjen érintkezésbe. A részletes vita akkorára halasztott, a mikor a bizottság új jelentését beterjeszti. Nem lesz érdektelen megjegyeznünk, hogy a távollevők között többben, így Samassa érsek is, betegség által voltak akadályozva. „Erdély hithű püspökének”, gróf Majláth Gusztávnak, a döntő gyűlésről elmaradását pedig azzal mentegetik a sugalmazott hírlapok, hogy nem akart ellenkezésbe jutni sem püspök collegáival, sem az erdélyi delegátusokkal.

Közleményünk befejezéséül még csak annyit, hogy a tárgyalás sima, udvarias lefolyása, az irányadó kath. körökben meglepedést szült. A mi tehát a jövőt illeti, mindenki érzi, hogy a kérdés súlypontja a főpapság és a kormány kezébe van letéve. Ha ezek a tényezők úgy oldják meg feladataikat, a mint azt az országos kath. autonomia hívei reménylik, akkor a kath. congressus még az idén ismét összeülhet s a benyújtandó új munkát felett dönthet is.

Mi protestánsok — a mint általánosan tudva van — kezdettől fogva őszintén kívántuk azt, hogy a célba vett autonomia, annyi vajadás után, valahára létre jöjjön s benne „a magyar nemzeti egység megerősítésének egyik hatalmas eszköze” támadjon.

A mi végül a püspököknek Ugron harcias beszéde közben elhangzott viharos éljenzését és tapsolását (!) illeti, melyet a nyílt és krypto-ultramontan hírlapok oly nagy lelkesedéssel kürtöltek világgá — erre nézve szerény vélekedésünk nem lehet más, mint az, hogy ettől a spontán megnyilatkozástól a mi három százados autonómiánkat nem igen félthetjük. A legfőbb kegyüri jognak s a magyar nemzeti állam souverainitásának kellő megőrzéséről pedig hitünk szerint majd gondoskodni fognak azok a tényezők, a kiknek ez bizonyára *eminens kötelességük*.

Aurifaber.

Emlékeztetés a világ legelső önkéntes tüzoltó-egylete tagjaihoz.

Vettem s minthogy lapunk érdemes olvasói között sokan vannak, a kiket érdekel, sietek közzé tenni a következő hozzám intézett levelet:

Kedves barátom!

Husz évvel ez előtt — mint a debreceni ev. ref. főiskolai tüzoltó társulat tagjai — egy erkölcsileg kötelező, „Nyilatkozatot” irtunk alá, hogy t. i. ha az isteni gondviselés életünket megtartartja, s egészségi viszonyainknak kedvezni fog, az 1900. év nyári szakának valamelyik napján, Debrecenben összejövünk.

Jól tudod azt kedves barátom, hogy e találkozás eszméjét nem kizárólagosan a baráti vonzalom és szeretet megelevenítése, felújítása adta, hanem azon magasabb szempont is követelte, hogy — miután e több százados nemes társulat megszűnésének okait, igazánkat, a beszűntetés esztendejében nyilvánosság elé bocsátani az észszerűség nem javalta, de meg a faj-

dalom első órájában könnyen egyoldalú lehetett volna ítéletünk — hadd repüljön el felettünk néhány év, mely után higgadt tárgyilagossággal adhasunk számot saját lelkiismeretünknek s a még élő társulati elődöknek ténykedésünkről; hogy idő adassék a feloszlás okainak kidolgozására s általában a társulat egész történetének megírására, mely munkát aztán a legtisztább s igazabb adatokat szolgáltatassa az Alma Mater történetéhez.

A feloszlás okainak kifejtésére, a társulat egész történetének megírására a mi Dicsőfi József barátunk önként ajánlta fel tehetségét, s te tudod, hogy mi nem csak köszönettel, hanem nagy megnyugvással fogadtuk áldozatkészségét, mert az ő mély belátása, mindenek felett igazság szeretete, már eleve biztosítékot nyújtott nekünk arra nézve, hogy a történeti hűség teszi érdekessé és értékkessé dolgozatát.

A husz év ime elszállott fejünk felett, alig pár hónap választ el bennünket a találkozástól, célunk valószínűsítéstől. Ez a találkozás pedig kétféle jellegű lehet, t. i. vagy szorosan társulati, vagy nyilvános. Az első esetben minden külső zaj nélkül, saját körünkben tárgyalnók le az előkészítő bizottság által kitűzendő ügyeket, saját körünkben élveznők a viszonttalálkozás örömeit s gyógyítgatnók a sors által egyik másik társunk lelkén ütött sebeket; a második esetben a nyilvánosság előtt adnánk számot arról, hogy vajjon híven sáfarkodtunk-e az ösöktől reánk maradt szent hagyatékkal.

Hogy miként intézkedjünk? szerintem az egészen az egyéni felfogástól függ, mert ha a magán jellegű (társulati) összejevetelt fogadjuk el, nyilvánosság elé bocsátandó munkálatokkal tisztázzuk minden eljárásunkat, ha nyilvánosan tárgyalunk, akkor is ugyanazon munkálat lesz a forrás, melyből az érdeklődők tudni vágyását kielégíthetjük.

Mindezen dolgok megbeszélésére nélkülözhetetlen a személyes érintkezés, és én igen le lennék kötelezve, sőt nagy boldogságon tartanám, ha az előkészítő bizottság tagjait — legalább első ízben — az én szerény kis hajlékomban fogadhatnám és üdvözölhetném. Jól esik már a reménység is, s hogy ez testet öltön, rajtatok áll édes barátaim. Tudom én azt, hogy soknemű gondjaitok, elfoglaltságaitok vannak, de másfelől tudom azt is, hogy egyikőtök sem rabja annyira hivatalának, hogy *alkalmas időben* egy pár szabad nappal ne rendelkezhetnék.

Válaszátok meg az időt tetszésetek szerint, itt mindenkor szerető baráti szívre találok; a vasúti összeköttetés sem rossz, délben felültök Debrecenben, Püspök-Ladánytól átszálltok a Szeghalmi vonatra, Szeghalmtól csak egy órajárányira fekszik Csökmő, ott kocsit fog várni reátok, s este 6 órakor már itt vagytok. A tavaszban még kellemes is lesz városi embernek egy kis falusi kirándulás.

Azonban, ha az én reményem nem teljesülhet s kijöveletek elé le nem győzhető akadályok gördül-
nének, akkor legyetek szivesek Debrecenbe tüzni ki egy napot (talán ápril havában, mikor az utak már járhatók lesznek) tárgyalásra s jó eleve értesíteni bennünket, ha csak előre nem látott akadály vissza nem tart, ott leszek.

Szives válaszod kérve, szeretteddel együtt melegen üdvözölve, maradtam

Csökmön, 1900. évi febr. 20-án

tisztelő barátod
Bögös Lajos.

Mint fent irtam, e levél közzétételének egyszerű célja most egyelőre csak az, hogy a debreceni hajdani híres diák tüzoltó-egylet volt és életben lévő tagjainak

figyelmét a 20 év előtt kelt nyilatkozatra felhívjam. Most egyelőre csak ennyit. Már itt megjegyzem azonban, hogy a tervezett és minden körülmények között még ez év folyamán megtartandó eme találkozásra — szerintem — nemcsak azok hívandók meg, a kik 20 év előtt, tehát a feloszlás idejében velem együtt ez egyesület tagjai valának, hanem mindazok, kik valaha tűzoltó diákok voltak s a kiket ez egyesülethez kétségkívül mind e mai napig a legedesebb emlékek csatolnak. Hogy mint állapítsuk meg az összejevetel idejét és programját, azt majd elvégezzük mi hárman privátim. Ti pedig „machinista bajtársak“ készüljétek, még egyszer álljunk meg a lobogó alatt, melynek jelszava, a mint emlékezhetek vissza, ez volt: „tűzzel a tüzet!“ Sokan vannak ugyan már közöttünk, kikben az élet viharai e tüzet kioltották . . . de gyujtsuk fel azt még egyszer legalább egy pár órára . . . találkozunk!*

Debrecen, 1900. február 27.

Eröss Lajos
theol. akad. tanár.

A debreceni ev. ref. collégiumi gazdasági tanács 1899. évi működése.

A collégiumi gazdasági tanács az 1899-ik év folyamában 24 ülést tartott, melyeken összesen 1393 jegyökönnyi végzést hozott. E végzések közül:

1. kölcsönügyekre vonatkozik 478 és pedig:

a) 334 végzés szerint 334 folyamodó kért összesen 587,445 frt kölcsönt, ebből 283 folyamodó részére megszavaztatott 353,160 frt, 61 kölcsönkérő elutasított.

b) 19 végzés szerint 19 kérvényező nem vette föl a részére megszavazott 29,600 frtnyi kölcsönt.

c) 20 végzés szerint a megvizsgálás végett küldöttségnek kiadott kötelezvények és haszonbéri szerződések száma 250 volt.

d) 6 végzés szerint a megvizsgált és pénztárba utalt kötelezvények száma 213 volt 228,635 frt értékkel, továbbá ugyanazon végzések szerint a pénztárba utalt haszonbéri szerződések száma 4.

e) 99 végzés törlési engedélyekre és telekkönyvi ügyekre vonatkozott.

2. Pénztárra, pénztári kezelésre és számadásokra vonatkozó végzések száma 170. Ezekből láthatólag az 1899. év folyamán megvizsgált számadások a következők:

a) *Főiskolai számadások*: 1895/6-iki, 1896/7-iki, 1897/8-iki és 1898/9-iki, tehát négy évi. E számadások ügye a pénztári hivatalnak, számvevőnek és pénzügyi bizottságnak rendkívüli erőfeszítésével immár úgy rendbe jött, hogy a haladó idővel való szabályszerű lépéstartás jövőre jogosan elvárható s a költségvetések egybeállításánál alapul mindenkor az előző tapasztalati év számadásának adatai szolgálhatnak.

b) *Háznagyi számadások*: 1898 jan. 1-től jun. 30-ig, 1898 jul. 1-től dec. 31-ig, 1899 jan. 1-től jun. 30-ig terjedő, tehát 3 félévi.

c) *Háznagy tápintezeti számadásai*: 1897/8-iki és 1898/9-iki, tehát két évi.

d) *Füvészkerti pénztár külön számadásai*: 1895/6-iki, 1896/7-iki és 1897/8-iki, tehát három évi. E pénztár 1898/9 évi külön számadása még ellátásra vár, mely az 1899. évi 267 H. sz. egyházkerületi végzésben foglalt rendelkezés szerint eszközöndő. E számadások egyébaránt a collegiumi pénztár nagy számadásainak csak egyszerű, hiteles kivonatai, melyeknek

tételei amazok keretében már a szabályszerű vizsgálat és felülvizsgálat tűzpróbáját kiállották.

e) *Építetű új pénztár számadása* 1897 jan. 1-től jun. 30-ig. E számadás 1897 jul. 1-től kezdődőleg a collegium főpénztári számadásába van felvéve.

f) *Gazdai számadás* 1898. évi.

Ezen adatokból láthatólag a főiskolai számadások ügye, a füvészkerti pénztár külön számadásának kivételével, az 1899-ik év folyamán teljesen rendbejött. Rendezésre vár azonban a Györy-féle számadásokból fölmerült pénztári hiány ügye, melynek tisztázását sürgeti az 1899. évi 268. sz. egyházker. végzés 6. pontja.

3. Ingatlanokra vonatkozó végzések száma 137. Ezekből láthatólag:

a) A collegium fedélzete rendbehozott, udvarai planiroztattak.

b) A pusztaköcsi és t. dadi birtokok ujonnan bérbeadtak. Előbbinek gazdasági épületekkel való el látására az előintézkedések megtételével, utóbbin az épületek jókarba hozattatván, a haszonbérszerződés ügy köttetett, hogy az épületek fentartása és kiegészítése 1903-tól a bérlő terhét képezend.

c) Az ingatlanok teljes leltárának elkészítésére a szükséges intézkedések megtételével s a leltár immár jó részben készen is van.

d) A tisztaság érdekében megfelelő intézkedések fogantatosítottak, a cselédügy rendezése folyamatban van.

e) Megoldásra vár még a könyvtári helyiségek, a tanterem, a tornaterem és internátus ügye. Ezen ügyekre vonatkozólag az előkészítő lépések megtételével, de a kívánt eredmény szoros kapcsolatban van a központi fiiskolaépítés megfennkelt ügyével.

4. Megemlítendő, hogy az elmúlt évben a gazdasági-tanács mintegy 464 megbízást adott bizottságainak, küldöttségeinek s a főiskolai tisztviselőknek és hogy számos végzésében foglalkozott a régebbi kötelezvények réviziojával s azok hiányainak pótoltatásával, továbbá a hátralékos követelések, nem különben az u. n. átalakítási és építkezési tartozások s az egyetemi és fakultási ajánlatok valamint az új alapítványok ügyeinek rendezésével és tisztázásával.

5. Bizottságok és küldöttségek múlt évi működésére vonatkozó adatok a következők:

a) A „Pénzügyi Bizottság“ tartott 16 ülést, jkönyvi végzéseinek száma 97.

b) Az „Építetű bizottság“ tartott egy ülést, jkönyvi végzéseinek száma 8.

c) A „Pénztárvizsgáló küldöttségek“ összesen 11 vizsgálatot tartottak u. m.

a) *Az első küldöttség* (jan—apr.)

- I., 1899 február 25-én a pénztári hivatalban.
- II., 1899 március 1-én a háznagyi hivatalban.
- III., 1899 március 1-én a gazdai hivatalban.
- IV., 1899 április 25-én a pénztári hivatalban.
- V., 1899 április 25-én a háznagyi hivatalban.

β) *A második küldöttség* (máj—aug.)

- VI., 1899 július 31-én a pénztári hivatalban.
- VII., 1899 augusztus 30-án a pénztári hivatalban.

γ) *A harmadik küldöttség* (szept—dec.)

- VIII., 1899 szeptember 30-án a pénztári hivatalban.
- IX., 1899 szeptember 30-án a háznagyi hivatalban.
- X., 1899 december 21-én a pénztári hivatalban.
- XI., 1899 december 30-án a háznagyi hivatalban.

Debrecen, 1900. január

Közlő: *Elek Lajos*
gt. jegyző.

* Szives tisztelettel kérjük a különböző lapokat e sorok átvételére vagy legalább tartalmi közlésére. E. L.

KÖNYVISMERTETÉS.

Példák a héber költészet termékeiből.

Átdolgozta és bevezette Vásárhelyi Zsigmond az újbánovcei ev. ref. egyház lelkipásztora. Ára 1 korona 20 fillér. Debrecen, László Albert könyvkereskedésében. 78 lap.

Tekintve énekgyűnk s ebben a Zsoltárok átdolgozásának folyamatban levő előmunkálatait, a jelen füzetben actualis jellemű dolgozat áll előttünk még ha a szerző nem szánta is azt az előmunkálatok hetedik füzetéül. Benne több átdolgozott Zsoltárt találunk, ugyanint a I., III., XV., XXIII., XXVIII., XXXII., XLVI., L., LXII., LXV., és XC. zsoltárokat, melyek mind olyanok, a miket az énekügyi bizottság is átdolgozandóként vett föl és jelölt ki 1890 ben kiadott Programmjában; de ott van a füzetben a LXXIX-ik zsoltár is, melyet a Programm átdolgozásra nem érdemesített. A LXV-ik Zsoltár csak szabad áttétel, a többi pedig többé-kevésbé hű átdolgozás, melyek között körülbelől leghívebb épen a Programmou kívül fölvetett LXXIX-ik zs. Szerző előre bocsátja, hogy ez áttételeket egyenlő színvonalon állóknak nem tekinti, valamint az eredetieket sem tartja egyenlő sikerű műalkotásoknak, sőt a közöttük tett megkülönböztetést már a nyomtatással is jelezni kívánta.

A fordítmányok többnyire megtartják azt a formát, melyet hajdan Szenci Molnár Albert használt. Mit akar ezzel jelezni az átdolgozó? Körülbelől azt, hogy a Szenci Molnár átdolgozásai éppen nem megvetendő nyomok. Ő a népi közönséges grammatikus és egyszersmind zene-capacitas, ki az eredetinek tartalmát és költői sajátosságait ép oly pontosan megfigyelhette, mint a francia-zene természetét s a mi használatunkra ajánlatos és alkalmas oldalát: e munkánál éppen ama két fontos képességet egyesíté a maga tudásában és művészi egyéniségében, a mely föltételeket ma évek óta keresünk sorainkban s majdnem hiába keresünk. De eme formák megtartásával arra is rámutatott az átdolgozó, hogy rendkívül esalódnak a kik azt hiszik, hogy a zsoltárok régibb fordítmányai a forma miatt, vagy — mint sokan vélik — a nyelvezet miatt lőnek ránk nézve élvezhetlenek. Éppen nem ezek miatt, hanem a keleti képek miatt, melyek a nyugati izlésnek idegenek, érthetetlenek és nem eléggé behizelgők. . . . Az ódon figurák miatt, melyek a szörnyen modern izlést meglepik ugyan de nem bírják rokonszenvesen benyomással illetni. Pedig van ám közös pont, mely érületnek és izlésnek kapcsolává lehet. S ez éppen a képekből és figurákból esillámlik elő. Miben gyökeresnek a megdöbbenő, a szokatlanul erős képek és figurák? A vastag, de nagyon értékes antropomorphismusban, melynek fészke a híterős zsidó genius, mely nem elégszik meg bizonyos Isten-elv, avagy végök körül fonódó kuszált abstrakciókkal, mely nem éri be elmélkedni az Isten-eszméről, de a mely szellem beszél Jehovával, látja, megszólítja őt: Serkenj fel, miért aluszol? vagy: Perelj az én perlóim ellen, harcolj az ellenem harcolókkal; a mely szellem nem mint harmadik személyről elmélkedik az Urról, de vele beszél, vele tanácskozik, vitázik sőt birkózik. Ez eleven hit merész nyelven, megkapó képekben, szokatlan hasonlatokban, szertelen kifejezésekben szól, s ha a kifejezőmód még a keleti és pedig ősi életviszonyok és természeti jelenségek figuráihoz is tapad: a modern izlésnek kissé idegen, sőt érthetlen. A formát éppen azért nincs miért háborgatni. A nyelvezet se hibás. Célszerű és óvatos restaurálásra van csakis szükség, a melyhez műszabályakat adni szintén felette nehéz.

A nyelvezetről pedig a melyben a fenti zsoltárok e füzetben élénk állanak: körülbelől azt lehet mondani, hogy ez a nyelv nem is avult, de nem is modern, nem száraz, de nem is kenetes. Körülbelől az a nyelv, melyet a két magyar hazában mindenki megért a Tolnámegyei éppen úgy, mint a Szilágysági, az aggastyán úgy, mint a suhanc nemzedék. A közölt 12 zsoltárfordítás közül a szerző hétben megtartja a Szenci Molnár formáját, ötben eltér attól. A méltán híres XC. zsoltárt két alakban fordította le. Egyik a Szenci Molnáré, másik a De Wette gondolatcsoportja szerint. Ugyancsak De Wette strópháit követi a XXIII. zsoltár fordításánál is. Tartalmilag egy zsoltár kivételével híven ragaszkodik az eredetihez, de nekünk épen az az egy, teljesen szabad áttétel, nyerte meg legjobban tetszésünket. Kegközelébb közöljük is a LXV-ik zsoltárnak ezt az erővel teljes átdolgozását. Pár szó megváltoztatásával az új énekeskönyvnek egyik szép darabja lehet. Egyébiránt az összes fordításokon látszik, hogy költői lélek munkái. A XC-ik zsoltárban is meglep a sok szerencsésen áttett sor, s a hymnusi magas szárnyalás, mely bírja követni a felséges eredetit. Sikerültebb két sort, mint az első versszak utolsó két sora, a XL-ik zsoltárnak eddig megjelent nagyszámú átalakításaiban nem találunk. Így hangzik: „Te voltál és Te vagy örökvaló, Múltat, jövődöt egybefoglaló!” Micsoda erőtlen és magyartalan ehez képest a Novák Lajos szintén most mejelent temetési énektáranak átdolgozása! „Mikor Te voltál őh erős Isten, És lenni is fogsz minden időben!” Ajánljuk a Vásárhelyi szép fordításait.

A zsoltárokat egy hosszabb fejtegetés előzi meg három fejezetbe osztva.

Első fejezete — *A fejlődés jellemzése* — lapunkban már közreadatván, közvetlenül ismeretes és csak rövid méltatást igényelhet. E fejezetben rámutat szerző azon ismeretes tényre, hogy a zsidóknál — miként az egész civilizációs culturát, sőt politikai életet is — ugy magát az irodalmat, illetve poesist is a hittani és vallás-philosophiai nézet irányozta, illetve ennek uralma és nyomása alatt történt a fejlődés, esetleg a stagnáló megfeneklés. A fejlődés tehát e fejezetben nem annyira pozitív tényezők összegében, mint a gátló, korlátozó motívumok negatív befolyásában és nyomásában van fölmutatva, a mi másként nem is lehet. A költészet kifejlett ágai pedig úgy a negatív, mint a pozitív tényezők és behatások szerint jellemeztetnek. Szerző kimutatja, hogy valamely írásmű kifejlődésére nem az a döntőbb jellemző momentum, vajjon megvan-e valamely társadalom életében és életeseményeiben a kérdéses írásmű objectumát megadható materia, vagy anyag-tömeg, hanem az, vajjon megvan-e nála e materia ily szellemű fölfogásához és földolgozásához múlhatlan szükséges világnézet, illetve bölcséleti nézet. Hogy szerzőnek mennyire igaza van: egyetlen példa is megvilágíthatja. Ha az ellenkező állana: úgy az irodalom és költészet pusztán az eseményeknek, a viselt dolgoknak árnyékai volnának, tehát értéktelen másolatok, ugy szólván a dolgok folyásának gyorsíró gépezete, mely szellemi és erkölcsi erőt sohasem képviselne, ugyanazért hatástalan is maradna. De a közvetlen valóság világosan mutatja az ellenkezőt. A költészetben, irodalomban és bölcsészetben rendszeren előbb megtörténik a forradalom, mint a harcúter. Tehát itt az irodalom *nem másol*, hanem *diktál*, maga után vonva a nagy tényeket. Hol az államhatalmat a zsarnokok bitorolják: ott a költészet szabadságot zeng, tehát *nem másol*, nem bókol, hanem *vetőzik*. Miért? Hát az adott helyzet és

meglevő objectum nem adnának anyagot a költészetnek hízégre, a hatalom tömjénezésére? Igenis adnak. Miért nem ilyeneket ír tehát? Mert *nem ilyen az életnézlete, erkölcsi nézlete és politikai hitvallása.*

Mi hát az írásművek jellemére döntő motivum, a materia-é vagy az erkölcsi nézet? Bizony az utóbbi. Hellasz földje nem azért adott oly sok drámai művet Aeschylus, Sophokles és mások kezei által, mintha ott több lett volna a tragikus történet, mint másutt, hanem azért, mert ott megvolt a Végzetben, a szeszélyesen döntő Zeusban való hiedelem, a drámához való világnézet. Ez a nézet Izraelben ki van szorítva a gondviselő, igazságos Jehova hite által, azért itt ez írásművek meg nem élhetnek. Hasonlót konstatál szerző az eposzra nézve is, illetve a már egyszer megtalált törvényt azonképen alkalmazza itt is. Az epikai műhöz sem lévén elég maga az esemény s az ebből nyerhető materia, hanem itt is az erkölcsi és hitnézet lévén a döntő: ez a műfaj se találhatott termő talajt a zsidóknál. Az eposzhoz, mint ő mondja, fejlődő vagy már kifejlett isteni mondanakör kell, a mi pedig Izrael hitrendszeréből s vallás-philosophiájából hiányzik, sőt ki van szorítva. Sőt hiányzik a csodás elem is, mert az események, bár rendkívüliek, természetfelettiek, de Jehova sorsintéző, gondviselő ténykedéseiben és mindenhatóságában megfejtést és következetes magyarázatot találnak. Vagyis, a mint ő mondja, Izraelnek „nehéz csodás küzdelmeit nem héroszok ereje dönti el, hanem maga a seregek Ura, Jehova, ki az ő népeért hadakozik. Ő viszi diadalra népét, Ő mellette a földi erősek félistenek nagyságára nem nőhetnek, csupán az ő szolgálói, eszközei maradhatnak“.

E fejezetben ösmerteti még a héber költői művek osztályozásában uralkodó módszert, főként azon irányt, mely a héber műveket a *forma* szempontjából törekedett minősíteni és azon törekvést, mely az ő szövegségi írásművek összeségét — alig némi kivétellel — okvetlen költői jelleműnek akarta minősíteni s ez írásművek között a költői műfajok minden képviselőit okvetlenül fölfedezni. Maga részéről konstatálja, hogy a héber művek jellemét is a költészet általános törvényei és kellei szerint óhajtja megítélni, a műfajok osztályozását pedig kizárólag a *tartalom* alapján eszközölni.

(Vége köv.)

K. a.

KÜLFÖLD.

Párizsi levelek.

I.

Nagytisztelű szerkesztő-tanár úr!

Mint a vándor a néma pusztaságban, melynek félelmes hallgatását csak lépteinek zaja veri fel, hol a földön virág nem mosolyog felé, fent a légben madárda! nem üdvözlí, mintha csak egyedül ő élne a nagy mindenségben: bár körültem a föld legragyogóbb városa minden pompáját kitárta, a paloták fényes sorai közt vidám, nevető tömeg nyüzsgött alá s fel, elhagyatottnak éreztem magamat ideérkezésem első napjaiban. S mint a vándor, a lelkére ólomsúlylyal nehezdedő némaságot nem hordozhatva tovább, térdre borúlva, fennhangon Istenhez imádkozik: úgy tettem én is, templomba mentem. Beléptemkor épen a gyönyörű XIX. zsoltárt énekelte a gyülekezet. . . Oh, mily fenséges, mennyei erővel bír a dal, az ének! Leírni nem, csak érezni lehet, milyen hatást, milyen varázst gyakorolt ez réam!

Mintha nehéz teher szállt volna el keblemről, megkönnyebbülve lélegzettem fel, szemembe önkénytelenül könny toltult — hiszen nem vagyok elhagyatva, idegen sem vagyok, ime egész csoport férfi és nő, kiknek nyelvét ugyan nem értem, de a kik ugyanazon *hangon* dicsérik velem az Istent, testvéreül fogad, keblére ölel. Oh, nagy hatása, bűbajos varázsa van a mi szép ref. énekeinknek!

Meg vagyok győződve róla, mert olvasom, kiérzem nagytisztelűséged becses lapja majdnem mindenik számából, hogy meleg érdeklődéssel, mondhatni féltő szerelemmel kíséri a szerkesztőség azt a reformot, melynek célja magyar ref. egyházunk énekgyűjteményének előbb vitele, újjáalkotása annak az énekes könyvnek, mely annyi fájó szív balzsama, annyi szorongatott lélek védő paizsa, s a buzgóságnak oly erős vára volt a múltban, s amelynek bizonyára hasonló szerepet kell betöltenie a jövőben is, — hiszem, hogy fokozott mértékben be is fogja tölteni. Ez ad bátorságot nekem, hogy a francia ref. egyházban, közelebből a parisi ref. gyülekezetben használatban levő énekgyűjteményről s ezzel kapcsolatban a templomi éneklésről egyet-mást elmondjak. S ha eddig szerzett, kevés tapasztalataim után összehasonlításokat *merek* tenni, a melyek *elmaradottságunkról* szomorú képet nyújtanak, ezt nem az idegen, a külföldi iránt való bámúltnak, hanem egyedül annak szeretném betudatni, hogy lelkesedéssel nézek én is az énekreform megvalósulása felé, mert én is szeretek énekelni!

A kezeim közt levő énekgyűjtemény beosztása ugyanaz, mint a mi énekes könyvünké: első részét zsoltárok, második részét dicséretetek alkotják.

Mindnyájan tudjuk, hogy *Marot Kelemen*, francia költő, élete végén, minthogy ő maga héberül nem tudott, barátja, a nagyhírű héber tudós, *Vatable*, segítségével hozzá fogott Szent Dávid zsoltárainak, Izrael dicséreteinek, francia versekbe való átültetéséhez. 1541-ben, Parisban közrebocsátott 30 zsoltárt, a mely elég volt arra, hogy eretnokséggel vádolják, menekülni volt kénytelen s Genfbe, *Kálvin* oldala mellé futott. Itt, 1543-ban átdolgozott még 19 zsoltárt, de hirtelen bekövetkezett halála miatt — 1544-ben Turinban — művét nem fejezhette be. Mivel *Kálvin* eleitől fogva nagy fontosságot tulajdonított a zsoltároknak s ezeket tartotta a legjobb prot. templomi énekeknek, *Béza Tódort* bizta meg Marot művének befejezésével. Béza, a ki a legnagyobb mértékben el volt foglalva ekkor még fontosabb teendőivel, 12 évi nehéz munka után készült el feladatával s a teljes zsoltárfordítás csak 1562-ben jelent meg, tartalmát képezve Marot 49 zsoltára és 101 a Béza fordításában.

A mi ezeknek a zsoltároknak dallamait illeti, jobbadán népies melódiák voltak. A népdalok, tehát profán énekek melódiájának keresztyén egyházi dicséretre való alkalmazása ebben a korban általános szokás volt, sőt a 16. századbeli mise zenéjében is találunk egyes részeket, a melyek a népdalból vétettek kölcsön. *Bourgeois Lajos*, genfi kántor, kezdte megzenésíteni először ezekkel a népies dallamokkal Marot és Béza zsoltárfordításait. Azonban a francia, hugenotta zsoltár jelenleg is énekelte dallamait nem neki köszönhetjük. *Goudimel Kolozs*, a 16. század első felének kétségkívül legnagyobb kompositora, szerzett e tekintetben örök érdemeket. Rómából, a hol nyilvános zeneiskolája volt, melynek növendékei közt ott látjuk *Palestrinát* is, 1560-ban visszajöven Párisba, miután egész lelkével a reformációhoz csatlakozott, hozzá fogott a zsoltárok dallamainak, a melyek

közkedveltségben részesültek, egész Franciaországban még a katolikusok között is, 4 hangra való áttételéhez, s 1565-ben az egész zsoltárt kiadta ezen cím alatt: *Les Pseaumes* mis en rime française par Clément Marot et Théodore de Bèze, mis en musique à quatre parties par Claude Goudimel. (Zsoltárok, melyeket Marot Kelemen és Béza Tódor francia rimbe — versbe — szedtek, 4 hangra zenésítette Goudimel Kolozs.)

A hugenotta történelem gyászos éjszakájának, 1572. augusztus 24-ikének Goudimel is áldozata, dicső vértanuja lett. Lyonban ölték meg.

A francia zsoltár ezen kiadását fordította *Szenci Molnár Albert* 1606-ban magyar nyelvre, de miután franciául keveset tudott, nem az eredeti szöveg, hanem a *Lobwasser-féle* német fordítás 1594-iki kiadása után.

A francia nyelvnek a 16. század végén és a 17. század elején való gyors átalakulása következtében, még egy század sem telt el a *zsoltárok* első kiadása óta, mikor nyelvezete már elavult és nehezen érthetővé lett, úgy hogy általánossá lett a revisió szükségének érzete. *Conrart*, a francia akadémia egyik alapítója és első örökös titkárja, teljesítette a revisiót s 1679-ben közrebocsátotta művét, a mely később, bár mögötte áll a Marot, sőt Béza munkájának is, nagy népszerűsége telt szert. Ez a zsoltár, illetőleg ének-gyűjtemény forgott közkezen a franciaországi ref. egyházakban egészen 1893-ig, a mikor a *la rochelle-i* synodus a jelenleg használatban levő ének-gyűjteményt elfogadta és kinyomatását elrendelte.

Nem céлом, mert talán hosszadalmas lennék, részletezni ennek az újabb revisiónak létrejöttét, csak azt emlitem meg, hogy majdnem 15 évi fáradságos munka eredménye az új zsoltár, bár a francia ref. egyház legtekintélyesebb és legtudósabb férfiai, köztük a kitünő *havre-i* zeneszerző, *Oeschner Andor* alkották a revisionális bizottságot.

Ime Marot és Béza zsoltárai szülőházajukban már kétszeres átalakuláson mentek keresztül. És ez természetes is, mivel a nyelv élő organismus s a fejlődés törvénye alatt áll. A francia ref. egyház — mondhatnák mindenütt protestánt is — tehát mindig feladata magaslátán állott, felismervén időről-időre a zsoltár-revisio szükségességét s végre is hajtván azt. A mi édes magyar nyelvünk az időnek majdnem három százados folyása alatt, mióta *Szenci Molnár Albert* zsoltárai *Herbornban* napvilágot láttak, nem fejlődött volna?! Ezt senki nem állíthatja. Különösen a jelen század első felében s azóta is folytonosan oly nagymérvű változás, átalakulás és fejlődés ment végbe nyelvünkben, hogy ha a dicső *Molnár Albert* hálás emlékezetünk által koszorúzott sírjából kiszállva, velünk, a mai kor gyermekeivel, társalgásba bocsátkozhatna, bizonyosan sokszor tolmácsra szorulna közöttünk. A zsoltár-revisio szükségessége tehát nálunk is beállott még a század első felében... Tudom, hogy sokan érezték is azt már nagyon régen, fel is emelték szózatukat, de hogy mind eddig eredmény nem jöhetett létre, ez *elmaradottságunkra* mutat. Ismerem, a mennyire mondható ez magamról, magyar kálvinista népünk konservatív szellemét, ragaszkodását a bevett és megszokott formákhoz, de hiszen ez általános vonás a nemzetek életében és történetében! Ugy volt ez a francia ref. egyházban is. A *Conrart-féle* ének gyűjtemény heves ellenzésre talált, Genf csak 1698-ban fogadta el, miután sok tekintetben módosította s egy 1768-iki kiadás előszavában olvashatjuk, hogy még ekkor, tehát 90 évvel közrebocsátása után, nem vétetett be az összes francia protestánsok által. S hogy a legújabb, 1893-iki

revisio csak 15 évi munka, vizsgálat és a legcsekélyebb részletekig menő felülvizsgálat után jöhetett létre, mi egyebet mutat, mint hogy a konservatív szellem megvolt és megvan itt is. Azonban a francia ref. egyház vezető férfiai, egész lelkészi kara, csüggedést nem ismerő buzgósággal, erős akarattal megvalósították szent feladatukat. Vajha minálunk is egy akarattal, szerető lelkesedéssel sietne minden arra hivatott lelkész és egyháztag segélyére azoknak a nemes férfiaknak, kik a zsoltár s az egész énekügy reformját vállalkra vették, hogy a magasztos cél, melynek megvalósítása érezhető szükség, minél előbb, a kellő időben testet ölthetne!

Végül érdekesnek tartom felemlíteni, hogy a francia. jelenleg használt énekgyűjteménynek, bár e tekintetben az 1893-iki revisio némi orvoslással akart élni, a zsoltárok elenyésző csekély részét képezik. Századok folyamán ugyanis a francia prot. gyülekezetek megszűntek szent Dávid örökszép zsoltárait énekelni s a legújabb időben olyan gyűjtemény is volt használatban, a mely csak 3 zsoltárt tartalmazott. Hogy ennek az okát miben kell keresnünk, annak kutatására sem hivatottak, sem képesek nem tartom magamat. A jelen gyűjteményben 54 zsoltárral — beleértve a *törvény summáját* és a *Simeon énekét* is, a melyeket szintén Marot fordított franciára — 248 dicséret (cantiques) áll szemben. Ezek a dicséretetek, a melyek a francia ref. nép lelkéből fakadtak s melyekben a keresztyén buzgóság mellett visszatükröződik a nemzet szívének minden sajátos vonása, közelebről nem képezhetik az én szerény tudósításom tárgyát.

Hogy milyen a francia templomi éneklés? Oh, ha én azt le tudnám írni, ha képes volnék lefesteni azt a hatást, melyet ez az éneklés, talán különösen az idegenre, gyakorol — de gyöngye az én tollam annak csak vázolására is! A hugenotta történelem minden gyásza, fájdalma, a máglyák vértanúinak velőtrázó jajkiáltása, a százados üldöztetés édesbús keserve, az Istenbe vetett erős bizodalom nyájas öröme, magasztos harmóniába olvadva, zsong, zendül vagy zúg fel ezekben a bűbajos énekekben. Párizs 23 kisebb nagyobb, fényesebbnél fényesebb ref. templomait kevés híján mind összejártam, mindenütt ugyanaz a mély hatás fogta el lelkemet, midőn egy-egy ének megszólalt az orgona hangjain. Nem...! lemondok az összehasonlításról, mely önkéntelenül feltámad az ember elméjében, csak kérem Istenemet, hogy virradjon fel a mi ref. egyházunkra is elég jókor az az idő, midőn a templomi éneklés nálunk is oly magas tökélyre jut, miat a milyen fokon hódít s ragadja magával a hívő lelkeket a francia és különösen Paris ref. templomaiban!

Ha nagytiszteletűsége szives engedelmét megnyerhetem,* ígéretet teszek, hogy közelebbi levelemben a templomokról, az istentiszteletről s ezzel kapcsolatban még egyszer az éneklésről bátorkodom, bár igénytelen nyelven, de közvetlen tapasztalataim után hasonló vázlatos tudósítást küldeni** — magamat jó indulatába ajánlva, vagyok

Paris, 1900. febr. 18-án

a nagytiszteletű
szerkesztő-tanárnak
hálás tanítványa:
Bogdán Lajos.

* Szivesen vesszük, őt kérjük.

Szerk.

** A zsoltár történetére vonatkozó adatokat a *Commission du Chant sacré* titkári jelentéséből, mely az 1893-iki kiadás előszavát képezi, továbbá *Bovet: Histoire du Psautier des Eglises réformées* című művéből kölcsönöztem. B. L.

A D A T O K

a tiszántuli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez.

75. A nagykárolyi ev. ref. egyház története.

I-ső SZAKASZ.

(Folytatás.)

Mig Károlyi Mihály elmondja ugyanis a maga és felesége megtérését, lelkére köti gyermekei gondviselőinek, hogy gyermekeit az igaz róm. kath. religióban, — melyen kívül nincsen idvesség — neveljék: addig másfelől Rozsályi Kún István végrendeletében határozottan meghagyja, hogy: „*in hoc deplorando casu, ha felesége pápista emberhez menne férjhez, minden jószágát és gyermekei tutorságát elveszítse*“.¹

A XVII-dik század tehát, a két felekezet áldástalan küzdelmeiben folyt le s országszerte a katolikus félnek diadalával végződött, melynek oka következő körülményben található fel.

Miután ugyanis, a megye buzgó református férfiai s főispánjai, mint pl.: a két Rozsályi Kún László halála után² következett testvér Kún István halálával³ B. Károlyi Ádámnak is a halál véget vetett volna, B. Károlyi László, B. Károlyi Mihálynak Sennyei Borbálától született kisebbkorú fia emeltetett Szatmármegye főispáni székébe,⁴ kinek III. Ferdinánd saját kezével irt levelében, a Tiszamelléken hanyatló római hitűek és Jézsuitáknak oltalmát ajánlotta.⁵

Teljesítette is B. Károlyi László „császár kívánatát, mert a Jézsuitákat álrühában mindenfelé kiküldvén, azoknak nemcsak szabad menetelt szerzett, de bőkezűleg el is látta.

A szatmári templomot és lakhelyet az evangélikusoktól elvette és nekünk által adta⁶, a szürkebarátok Nagy-Szöllősről kihívtattak s helységenként széllyeljárván, kezdték oktatni a népet.

Azonban a protestantismus Nagy-Károlyban és vidékén csak a szatmári béke után kezdette eddigi hegemoniáját elveszteni

Azon határtalan hatalomnál fogva ugyanis, mely a Rákóczi-féle fölkelés után III. Károly magyar király által Gr. Károlyi Sándor, Erdődnek és Csongrádnak örökös urára, a Császár és király titkos tanácsosára, cavallériájának generálisára s Szatmármegyének főispánjára ruháztatott: egészen megváltoztak N.-Károlyban és vidékén a protestánsok viszonyai.

Miután fentebb említett Károlyi László a sok háborus idők viszontagságai miatt III-ik Ferdinánd király akarátának eleget nem tehetett, a bekövetkezett békésebb idők alatt 20 gyermekei közül életben maradt egyetlen fia Károlyi Sándor, ez a hadi és polgári pályán egyformán különös tünemény, minden gondját a tiszántúli részeken hanyatló róm. kath. hit terjesztése és megszilárdítására fordította.

Hol eddig tisztán református magyarok laktak, Mint N.-Károly, Erdőd, Bétek, Nagy-Majtény stb. róm. kath. svábokkal telepítette meg. a ref. magyarok templomait elvévén a róm. kath. hiten lévőknek adta át, több plébániákat állított, a hitnek nagyobb gyarapítására Kaplonyba a' Franciscanus, később N. Károlyba

a kegyesrenden lévő szerzeteseket és azokat kellő alapítványokkal ellátta, a mint ez gr. Károlyi Sándornak 1719 május 27-én Károlyban kelt hagyomány-leveléből látható.¹

Azon idegen ajku népek közt, kik a mult század elején ide N.-Károlyba részint bevándoroltak, részint gr. Károlyi Sándor által mint iparosok a grófi ház szüksége tekintetéből behozattak: legnagyobb számban telepítették meg a Németországnak Würtenbergi királyságából Schwarzvald vidékeről bevándorolt svábok.

E nagymérvű telepítésnek, mely e vidéken főleg a prot. vallás ellensúlyozására vala intézve, maga az akkori körülmény is nagyon kedvezett.

Az 1712-dik évben ugyanis Nagy-Károly vidékén oly nagy inség volt, hogy — mint Károlyi Sándor neje Barhóczy Krisztina írja Bécsben időző férjének — három négy faluban sem lehetett egy csirkét vagy tyukot kapni pénzen. A szárazság oly nagy volt, hogy az erdői gulyanyáj mind szétoszlott, se szántás, se kaszálás, se aratás végbe nem mehetett; takarodott a nép a hajduvárosok felé, pusztultak a faluk s az emberek, mint ágon ülő madarak, úgy voltak.²

Épen ez időben Németalföldön s a felső Rajnánál is, a háborúk nagyon megviselték a népet, mig az ország területén, különösen Erdőd vidékén, éhség s valóságos nyomtatástól üzetve, több izben elhagyta lakhelyét ide s tova bolyongott s a munkás kéz hiánya miatt megrettent földesur visszaédesgető szavában többé nem bizva, Erdély felé menekült, addig a sváb parasztok, a beállt éhségtől is kényszerítve, elhagyták hazájukat, magyar földre jöttek uj hazát keresni.

Ezek azonban, csak előhad valának, később Mária Theresia és II. József alatt jöttek a derék hadak, kiket már nem a szükség, hanem a germánizáló bécsi politika költöztette mesterségesen s telepítette vérkeverés céljából az országba.

Ez a második derék had, mely földbirtokát s minden vagyonát pénzzé téve, elég anyagi erővel rendelkezve jött be az országba, foglalta el Mária Theresia alatt 1660 táján gr. Károlyi Antal alatt Erdőd városát s a ref. egyház diszes templomát s több falvakat, melyekből a magyar protestáns nép egészen kiirtatott.

Gr. Károlyi Sándor előbb csakis földművelés és gazdálkodási szempontból tekintette a Sváb jövevények telepítését, s csak később jött azon gondolatra, hogy e jövevényekkel mint implántálhatja Szatmár vármegyében a róm. kath. religiót.

E tárgyban 1712. jul. 3-ról kelt levelében következőleg ír nejeének:

„Az Isten a Svábokat megostorozta szükséggel, szanaszét jön az nép, több takarodván már alá Magyarországra 14 ezernél.

Azok közül Isten nekünk is juttatott, kiből már máig többet ezernél küldöttem alá, reménylem hólnap megint 500-igh valót fogok küldeni. Ha megh' telepedik, százezreket ér.

Ha Károlyba telepednek, azonnal lehet iskolát építeni. *Megeh látod szívem, mint implántálom ezen pretextussal az religiót azon földre.*

Ma is egy pap, száz gazdával ígérkezett, alkalmas költségbe kerül, egy ember aligh esik 50 pinzbe“³

Asztalos György,
ev. ref. lelkész.

(Folyt. köv.)

¹ Szirm. II. 53 l.

² Károlyi Ferenc gr. élete és kora I. köt. . 8 lap Eble Gábortól.

³ Károlyi Fer. kora. 86. l.

¹ Károlyi okmánytár IV. köt. 380 l.

² 1629.

³ 1648.

⁴ 1661.

⁵ Szirm. I. Rész. 110 l.

⁶ Szirm. I. R. 313. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Lássunk világosan.** A „Debreczeni Páli Szent Vince egyesület“ vezetősége szereti emlegetni s ez egyesület alapszabályainak 3-ik §-ban is ott van, hogy ez egyesületnek „célja és feladata *valláskülönbőség nélkül* szegény és elhagyott családok vagy egyesek anyagi segélyezése és vigasztalása.“ Az 5-ik §. szerint „*pártoló*“ tagja lehet az egyesületnek mindenki nem-és felekezeti különbség nélkül“ de már rendes tagja csak „kath. férfi“ lehet. Ez magyarul annyit jelent, hogy: „ha adtok, elveszünk; nem vizsgáljuk keresztleveleteket, de már az egyesület rendes tagjaitól a katolikus hitet megköveteljük. Ehez bővebb magyarázat nem kell. De hogy még inkább tisztára jöjjünk ez egyesület interconfesszionális jellegével, ime ide iktatunk pár pontot a legutóbbi elnöki beszédből: „Mi hűségesen követjük égi szent védőnk, páli Szent Vincének századokra kiható nemes példáját.“ Most, hogy az 1900-ik év reánk szent év, folytassuk fokozottabb buzgósággal, a mit a jó Isten segítségével megkezdettünk, hogy ezen szent évben a jó cselekedetek sokasága, a felebaráti szeretet tisztasága és kitartása hozzon örömet a mennyei Atyának, vigaszt a mi anya szentegyházunknak, áldást édes magyar hazánkra, mely 900 évvel ezelőtt a szentséges atya, a római pápa által küldött szent koronával magyar királyság lett, szeretett városunkra, édes mindnyájunkra.“ Ime ilyenformán felekezetenélküli ez az egyet s ilyenformán adogatják itt be kálvinista hitsorsosainknak az édes mérget. Nekünk semmi kifogásunk az ellen, ha róm. kath. atyánkfiai jótékony egyleteket szerveznek; sőt tartjuk magunkat annyira liberálisoknak, hogy az efféle munkának még örülni is tudunk. De az ellen tiltakozunk kell, hogy hangzatos s hamis címekkel és frázisokkal bárki is hiveinket megtéveszse. Le a sisakkal bátran; öntünk tiszta bort a pohárba! Mi kálvinisták ehez vagyunk szokva s a nyílt őszinteséget még ellenfeleinkben is tiszteljük.

— **Az ultramontanizmus hatalmának növekedéséről** a 19. században *Beyschlag* hallei tanár, a hallei egyetem által rendezett százados emlékünnepevény ismét találó, hatalmas szavakat mondott (lásd a „Deutsch-evang. Blätter“ febr. 5-én megjelent füzetének 77—86. lapjain olvasható tartalmas emlékbeszédet: „Deutschland im Laufe des neunzehnten Jahrhunderts“), a melyekért az ultramontán „Kölnische Volkszeitung“ január 16. és 21. számaiban elkeseredett és mérész támadást intézett ellene, sőt a porosz képviselőházban teendő interpellációval is fenyegetődött. E támadásra a derék hittudós bátran kijelenti, hogy ha a Köln. Volkszeit. valamelyik barátjának kedve kerekednék, hogy magát a képviselőházban arcátlankodásával neveltségessé tegye, ám csak rajta, ő a fenyegetésnek bátran szemébe néz, mert hiszen — mint egykor Frigyes császár mondta még trónörökös korában — „talán csak szabad még kimondani Poroszországban, hogy evangélikus az ember“. Maga az emlékbeszéd, miután a többek között azt a kérdést is fölvetette, hogy fenmaradhat-e sokáig egy nép lelkének öröklött egészsége, ha aethetikai élvezeteinek asztalát folytonosan az erkölcsi rothadtság éléskamráiból terítik föl, következőleg folytatja: „Pedig mindez csak egyik csoportja annak a sok bajnak, a melyek a német hatalmi dicsőség csillogó külseje alatt nagyra növekedvén, nemzeti életünket veszélyeztetik. A másikat annak a világot átfonó hatalomnak eszközei és tervei

képezik, a melynél (s egy ilyen züllött, zilált kor előtt különösen vonzónak és fajrokonnak tetszhetik!) állítólag mindezen betegségi symptomákra az egyetlen hatásos ellenmérget találhatók, noha ezzel mérgeznének csak igazán halálra bennünket. A 19. század német történelmében is helyet foglalt ez s tisztességgel nem hallgathatjuk el, hogy a német szellem, német szabadság és német nagyság eme halálos ellenségét magunk neveltük nagyra s növeljük egészen a mai napig. Annál a nemesebb, kegyesebb katholicismusnál, a mely a szabadság harcok után tárta felénk becsületes baráti kezeit, hamis romantikából többre becsültük a világoralom-szomjas rómain s midőn ennek már apránként ultramontán szárnyai és jezsuita karmai is fejledezni kezdtek, mi még mindig vissza-visszatértünk a becézgetésére. Így aztán bátran megcselekedhette, hogy ugyanabban a pillanatban, a mikor mi egységünknek s nagyságunknak csucsponjtára hágtunk, ő a fejére a maga vatikáni dogmájában a szellemi és lelkiismereti rabzoltság koronáját tette, a mely lelki és világi dolgokban egyaránt, minden igazhívó katolikust a pápaságnak vak eszközévé tesz. Erre természetesen a fiatal német birodalomban megijedtek s rövid, megfontolatlan harcot indítottak a világhódítás új eszköze ellen. Mikor pedig ez nem sikerült, elhatározták, hogy a halálos ellenség kezeit ismét szabadjára hagyják, mintha semmi sem történt volna; akna munkája előtt szemet fognak hunyni, sőt segédkező szivességekkel fogják a kegyét megvásárolni. Így aztán sikerült a fiatal német birodalom népének egy részét a másikkal való szinte minden szellemi közösségtől elzárni, ezt a másikat, a melyben az egész életének legjava lüktet, politikailag megbénítani és propaganda tüzhelyekkel rakni meg s ekként császárnak és birodalomnak felébe emelni a pápai „divide et impera“-t. „Ez a látszólag colossalis hatalom“ — kiáltott fel legjobb történészeink egyike, a strassburgi Baumgarten H. a culturharc végén — csupán csak a mai gyöngeségünk és balgatagságunk alkotása. Mit kellene gondolnunk népünkéről, mit önmagunkról, ha annyi erőt sem tennénk fel magunkról, hogy az imént szenvedett vereségekből újra fölkelhessünk? Ekkor valóban kevés okunk volna a német birodalom föltámadt dicsőségének örvendenünk, mert a német nép ekkor bensőleg ép oly mértékben elszegényedett és elcsenevészedett volna, a mint hatalma külsőleg megnövekedett“ Ezt ezelőtt 13 esztendővel irták. *Időközben eljutottunk a század végére s van egy olyan birodalmi gyűlésünk, a mely a harmincéves háboru szitóit s a keresztyén morál megmérgezőit hazánkba visszahívja és a melyben a római pápa dróton rángatott bábjai fogják eldönteni, hogy Németország tengeri hatalom legyen-e avagy sem.* Hozzátehetjük, már el is döntötték. A centrum ugyanis a flotta-javaslat ellen nyilatkozott, talán nem alaptalanul gyaníthatjuk azért, mert a szövetségi tanács nem adta neki vissza a jezsuitákat.

— **Az egyházi irodalomért.** Régen tudva van, hogy a f. szabolcsi ref. egyházmegye lelkes pártolója az egyházi irodalomnak. Esperesei is az utóbbi időben literatus emberek: előbb *Lukács Ödön*, most *Görömbey Péter*. Ez az egyházmegye most — mint múlt őszi közgyűlésének jegyzőkönyvéből olvassuk — ügyviteli szabályzatot készített, melynek 11. §-a ez: „A *prot. irodalmi társaság* céljainak elősegítése végett a kebelbeli egyházak — ha mint alapító tagok a társaságba be nem léptek — kötelezettek vagy mint rendes tagok 12. vagy mint pártoló tagok 6 korona évi díj fizetésére, valamint a *Debreceni Prot. Lapnak* lelké-

szökkel együtt leendő járatására; ugy ezen díjak, valamint az egyh. megyei nőnevelő intézeti adományok az évi költségvetésbe felveendőek s annak idején a egyh. megyei pénztárba beküldendők. A Prot. Irod. Társaság kiadványai, valamint a Debr. Prot. Lap évenkénti példányai összegyűjtendők és megőrzendők, alapjául szolgálván minden egyházban a célbavett paróchiális könyvtáraknak. Ime egy országosan követendő szép példa, amelylyel *F. Szabolcs* előjár. Tisztelet és elismerés adassék neki! A mindenre kiterjedő, alapos és nagy gondnal készült esperesi jelentés szerint jár *F. Szabolcs*ban a Debr. Prot. Lap 73, Koszoru 30, Téli Ujság 29, Prot. Irod. Társaság kiadványai 17, Prot. Árvaházi Naptár 16, Hajnal 15, Szövetség 10, Sárospataki Lapok 4, Prot. Egyh. és Isk. Lap 3, Kis Tükör 3, Prot. Szemle 2, Népies füzetek 2, Ébresztő, Keresztény, Örömhír 1—1 egyházban. Hát ez is az Úr házának építése.

— **Az egyetemes énekügyi bizottság** hosszú idő után végre összeül ismét márc. hó 6-ik napján Budapesten. Egyik érdekes tárgya lesz a gyűlésnek a mi kiváló ének- és zenetudósunknak, *Kálmán Farkas* gyomai ev. ref. lelkésznek előadása a templomi éneklésről. Az előadáson egynehány régi kálvinista éneket is be fog mutatni *Kálmán Farkas* és pedig kettőt a mostani, hármat a régi énekekből, továbbá hármat a *Kolozsy Elvira* zsolttárai közül, részben a Sztárai, részben a maga szerzette dallamokra. — A gyűlés tanácskozásai és határozatai elé, tekintve már az énekügyi előmunkálatok előhaladott állapotát és hogy most lesz először alkalma a bizottságnak a kiadott 6 füzet énekeihez hozzászólni, ezekért nagy várakozással tekintünk. — A gyűlésen *Fejes István* elnököl, aki maga is fog előadást tartani.

— **Beóthy Zsolt** a tiszántúli ev. ref. középisk. tanáregyesülethez. A tiszántúli ev. ref. középisk. tanáregyesület táviratiilag üdvözölte *Beóthy Zsoltot*, mint tiszteletbeli tagját abból az alkalomból, hogy a Kisfaludy-társaság elnökévé választotta. Az üdvözlést *Beóthy* az elnökhöz intézett következő szép levélben köszönte meg: „Nagyságos Elnök úr! Mélyen tisztelt barátom! A Kisfaludy-társaság elnökévé választásom alkalmából a tiszántúli ev. ref. tanáregyesület távirati üdvözlését hálás szívvel vettem és köszönöm. Érdemem feletti a kitüntetés, de az a fogadtatás is, melyben tanártársaimnál részesült. De nem tagadhatom, benső örömmel tölt el benne a közös cél és közös munka érzése, mely irodalmat és iskolát, felekezeti és állami tapárt egybekapcsol. Ezzel az örömmel köszönöm még egyszer szíves megemlékezéseket és ajánlom magamat szíves barátságukba. Tisztelő barátjok *Beóthy Zsolt*.”

— **A pápai ev. ref. főiskola igazgatótanácsa** f. hó 14-én gyűlést tart. A gyűlés összeállított tárgysorozatából különösen kiemeljük a főgymn. tanárkarnak kérvényét a magasabb fizetési fokozatú helyeknek **anciennitás** alapján leendő betöltése tárgyában. Ha már minden áron a prot. elvekkal ellenkező fizetési fokozatokat állítunk fel, akkor az egyetlen méltányos és minden keserűség nélküli eljárás az **anciennitás** alapján való előléptetés, mindaddig, míg valamely tanár kötelességmulasztása hivatalosan beigazolva nincs. De az ilyen tanár aztán nem is maradhat meg állásában. Az igazgatótanács elé kerülnek két gymn. tanszékre beadott pályázatok is, hogy a tanári kar javaslata alapján ajánlatot tegyen a kerületi gyűlés elé. A vallástani tanszékre pályáztak 15-en, a latin-történelmi tanszékre 6-an. Szép eredmény, holott Debrecenben alig akad egy-két pályázó. De hát Pápán már az államsegély

utján iskola, berendezés, tanári fizetés, minden-minden a kor színvonalán áll.

— **Az erdélyi püspök.** Olvasóink tudják már, hogy a kultuszminiszter jóváhagyásával *Majláth Gusztáv* róm. kath. püspök az erdélyi püspök címet foglalta le magának. E sérelmet az erdélyi reformátusok nem hagyhatták szó nélkül. Az igazgatótanács tiltakozott a kultuszminiszter rendelete ellen s tiltakozását egy hatalmas memorándumba foglalta, a melyet *Pokoly József* kolozsvári theol. tanár készített. A meggyőző erejű memorándumot az Erdélyi Prot. Közlöny febr. 22-iki száma külön mellékleten közölte. Alapos és bő egyházhistóriai és egyházjogi ismeret tűnik ki belőle és az erdélyi püspöki címnek kizárólag a róm. kath. püspök számára való lefoglalásának jogtalanságát alaposan kimutatja s így appellál a rosszul értesült minisztertől a jobban értesülendő miniszter igazságos ítéletére azaz a fennebi rendelet hatályon kívüli helyezésére. Az erdélyiek abban nem látnak sérelmet, ha *Majláth erdélyi róm. kath. püspöki* címet használ, de hogy pusztán **erdélyi püspök legyen**, mikor e címre a ref. és ág. ev. püspök is méltán jogot tart, azt egyenesen perhorreskálják.

— **A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság** nyílt pályázatot hirdet tiz füzet népies vallásos iratkára. A füzetek az evangéliumi keresztyén nép hitének és erkölcsének védelmére, szilárdítására és nemesítésére vannak szánva. Tartalmi főkéllékek a szilárd evangéliumi lélek és erő, nyelvezet tekintetében pedig a zamatos, népies magyar nyelv. Műfajra nézve lehetnek elbeszélések, életrajzok, rajzok, életképek, párbeszédvek versben, vagy prózában. Terjedelmök: egy vagy legfőlebb másfél nyomtatott iv, kis nyolcadrében. — A mértéket megütő dolgozat a M. P. I. Társaság tulajdona lesz, a „Koszoru“ c. kiadványsorozat 1900. évi folyamában jelenik meg, és kis nyomtatott ívenként 40—50 korona tiszteletdíjban részesül. Beadási határidő folyó évi július 1. A kéziratok dr. Kecskeméthy István theologiai tanárhoz, a „Koszoru“-füzetek szerkesztőjéhez *Ko.ozsvárra* küldendők. Budapest, 1900. február havában. Szóts *Farkas*, a M. P. I. T. titkára.

— **Dr. König Eduárd** rostocki egyetemi tanárt, az ismert nevű ószövetségi theologust, a bonni egyetemre hívták meg.

— **Halálozás.** *Tóth Dániel*, a pápai ev. ref. főisk. theol. tanára febr. hó 24-én elhunyt. A derék férfi haláláról a pápai főisk. tanári kara a következő jellemző gyászjelentést adta ki: „A pápai ev. ref. főisk. tanári kara mély bánattal jelenti súlyos veszteségét. *Tóth Dániel*, a theol. akad. ny. tanára élete 68-ik, tanári működése 42-ik évében f. hó 24-én éjjel hosszas szenvedés után elszenderült az Úrban. A szelidség, szerénység és kötelességteljesítés mintaképe. apostoli lelkesedésű tanfőúr, nagy tudós s a legjobb kartárs hunyt el benne. Nemes lelke megtért Istenéhez, porlandó tetemét f. hó 27-én d. u. 1/2 4 óraker helyezzük örök nyugalomra. Pápán, 1900. febr. 25. Az igazak fénylenek, mint a nap az ő Atyjoknak országában. (Mát. XIII. 43.)“

— **Egyéves önkéntességre előkészítő iskola.** Az egyéves önkéntesi jog tudvalevőleg bizonyos iskolák (gymnasium, reáliskola stb.) elvégzéséhez van kötve. De lehetnek egyéves önkéntesek az oly ifjak is, a kik nem végezték el azokat az iskolákat, ha t. i. még sor alatt nem állottak és a megkivánt fölvételi vizsgát

leteszik. Van Debrecenben egy iskola, a mely az ilyen ifjakat, tekintet nélkül foglalkozásukra és előképzettségükre, a felvételi vizsgálatra előkészíti. Az iskola állami felügyelet alatt áll. Igazgatója Lichtblau Albert, a ki készséggel és díj nélkül szolgál felvilágosítással.

Szerkesztői üzenet.

B. K. Mező-Túr. Beküldött cikkét sok dolgaink miatt csak most olvasván át, arra a meggyőződésre jutottunk, hogy nem használhatjuk fel. Megvan nekünk ebben a dologban a magunk nézete. S e mellett állunk. Tessék máshova beküldeni. Egyéb-iránt ajánljuk átolvasás végett az „apostolok cselekedeteiről” írott könyvet s ennek is különösen a 14-ik fejezetét.

TARTALOM-EGYZEK: Állami és egyházi kongrua. Benevolus. — Tárca: Báró Eötvös József. Gulyás Lajos. — Az egyházközségi választásokról. Zsigmond Sándor. — Közéletünk: A katolikus congressus után. Aurifaber. — Emlékeztetés a világ legelső önkéntes tűzoltó-egylete tagjaihoz. Eröss Lajos. — A debreceni ev. ref. collégiumi gazdasági tanács 1899. évi működése. Elek Lajos. — Könyvismertetés: Példák a héber költészet termékeiből. K—a. — Külföld: Párizsi levelek. Bogdán Lajos. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyház-kerület kebelében lévő nagykarolyi ev. ref. egyház történetéhez. Asztalos György. — Különfelek.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Nagytiszteletű s tekintetes egyházi előljáróság.

Elmúlászthatatlan kötelességemnek tartom a nagytiszteletű és tekintetes egyházi előljáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Széchenyi-utca 1805. szám alatt volt,
1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kivánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetek s azokat átvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jószágáról kezeskedik azon nagyrebecsült pártfogás, hogy évente *10—15 ev. reform. egyháznak* szolgálók munkámmal s magam is, minj református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szíves pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István
orgona-építő.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főter, a m. kir. postával szemben.

>*<

Pontos czimemre figyelni tessék.